

banka ve
EKONOMİK
yorumlar

AYLIK DERGİ

HAZİRAN 1983 • YIL : 20 • SAYI : 6

FİYATI : 130 LİRA

Okurlara Mektup / 3

Siyaset ve Ekonomi / 5

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Ekonomik Göstergeler / 10

EKONOMİK YORUMLAR / 11

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Prof. Dr. Yüksel Ülken

Dr. T. Güngör Uras

Enflasyonun Yapısı ve
Enflasyonla Mücadele / 33

Yard. Doç. Dr. Seyfettin Gürsel

Sermaye Piyasası / 39

Doç. Dr. Şeref Türen

Türk Ekonomisinde
İmtiyazlı Şirket Sistemine

Gecilebilir mi? / 45

Ege Cansen

Bankalarda Feminizasyon Olayı / 49

Dr. İsmail Sandıkçioğlu

Bankacılık Kesiminde
Oligopolistik Yapı / 57

Mehmet Yıldırım

Ayın Ekonomik Olayları / 63

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

1983 yılının ilk 5 ayında Türkiye ekono-
misindeki gelişmeler. Sonuçları
değerlendirilmesi ve gelecek
aylar hakkında tahminler

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY
Tel: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pıma tr.

İşiniz dış ticaret ise DIŞBANK'A danışınız...

Dış ticaret bankacılığı uzmanlık ister.

Dişbank, dış işlemlerde tam yetkili şubeleriyle, dünyanın en büyük bankalarında eğitim görmüş uzman kadrosuyla, geniş muhabirlik ilişkileriyle ve dış finansman olanaklarıyla, tüm dış ticaret sorunlarınızda danışmanınız, yardımcınızdır.

Dişbank, dış ticaret işlemlerinde uzmandır.

DIŞBANK
Türk Dış Ticaret
Bankası
"çıkış yolu"

Çağdaş Banka Süper Sistem

Garanti Bankası
çağdaş Bankacılığı
Türkiye'de
Süper Sistemle
uygulayan
tek Bankadır

Garanti Bankası
ile çalışın,
Süper Sistemin
sürat ve kolaylığından
yararlanın.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş • Yazı İşleri Müdürü: Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Danışma Kurulu: Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Ayşan • Besim Baykal • Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nusuhi Bursalı • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâlif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlööğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Dr. Halük Kabaalloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaooğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Margil • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özcaslan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Proy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gönör Uras • İbrahim Ülkem • A. Doğan Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı: M. Tarık Yaşar

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bir kez daha belirtelim; Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, okur ve yazar yönünden şanslı bir yayın organıdır. Okurlarımızın yanı sıra Dergi'ye çeşitli ekonomik konularda yazı gönderen yazarlarımızın sayısı da giderek artmaktadır. Üstelik, Dergi'ye katkıları için teşekkür borçlu olduğumuz yazarlarımızın bir bölümü, aynı zamanda okurumuzdur. Ancak, yazarlarımız bakımından tek üzüntümüz, Dergi'nin sayfaları sınırlı olduğundan, bazı değerli yazıları uzun süre bekletmek zorunda kalmamızdır. Birkaç noktayı tekrar hatırlatıyoruz: Yazılarımızı daktiloyla ve aralıklı olarak yazınız. Güncel konuları seçiniz. Yazı boyunu kısa tutunuz. Yazarlarımızın, yayımdaki gecikmeler ve hatırlatmalarımız için bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, «1983 yılının ilk beş ayında Türkiye ekonomisindeki gelişmeler» üzerinde durulmaktadır. «Açık Oturum»a katılan konuşmacılarımız; alınan sonuçları değerlendirmekte, karşılaşılan sorunları irdelemekte, gelecek aylar için bazı tahminlerde ve önerilerde bulunmaktadırlar. Her zaman olduğu gibi, Dergi'de yer alan diğer yazıları da ilginç bulacağınızı sanıyoruz. Bu arada özellikle ilk yazıyı okumanızı salık veririz.

Saygılarımızla.

AYLIK DERGİ

HAZİRAN 1983

YIL : 20

SAYI : 6

130 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Çağaloğlu - İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11 • **YAZIŞMA:** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA:** Dergimizde çıkan yazılar *kaynak göstermek koşuluyla alınabilir* • **YILLIK ABONE:** 1.560.- TL; Öğrencilere 780.- TL • **İLAN FİYATLARI:** Arka kapak 25.000.- TL, Ön kapak içi 17.500.- TL, Arka kapak içi 15.000.- TL, Tam sayfa 12.000.- TL, Yarım sayfa 7.000.- TL, Çeyrek sayfa 4.000.- TL, Renk farkı 5.000.- TL • **BASKI:** Met/Er Matbaası, Telefon: 28 28 90 • **Tarihi:** 3 Haziran 1983.

ELEKTRONİK POSTALAMA

- ADRES YAZMA
- KATLAMA
- YERLEŞTİRME-DÜZENLEME
- ETİKET YAPIŞTIRMA
- POSTALAMA HİZMETLERİ
- BİLGİSAYAR MEKTUPLARI
- BİLGİ KAYIT VE KONTROLÜ
- İŞLETME VE ORGANİZASYON LİSTELERİ
- ÜYELİK, ABONE KAYIT VE YÖNETİM HİZMETLERİ
- İHRACATÇILARA YURTDIŞI ALICI ADRESLERİ

BİLGİSAYARLARLA
KOMPLE ADRESLEME
VE POSTALAMA
HİZMETLERİ

A-Kendi portföyündeki özel adreslere adres yazdırmak isteyen müesseseler

B-Merkezimiz BİLGİ BANKASINDA mevcut yurtdışı ve yurtiçi yüzbinlerce adres içinden ilgilendikleri iş kolları itibarıyla adres satın almak isteyen

- İmalatçı, İhracatçı, İthalatçı, Pazarlamacı kuruluşlar
- Dernek, Oda, Kulüp ve Sendikalar
- Gazete ve Dergiler
- Market ve Mağazalar
- Reklam Firmaları
- Turizm Seyahat Şirketleri ve Oteller
- Araştırma kuruluşları
- Fuar, Defile, Toplantı düzenleyen kuruluşlar
- Abone, Bayi, Üye, Ortak, Hissedar, Müşteri yazışmaları olan kuruluşlar
- VB.

ELEKTRONİK ADRESLEME VE POSTALAMA
HİZMETLERİMİZDEN YARARLANABİLİRLER.

bil-merk

Bilgi Hazırlama Merkezi

İnönü Cad. Ankara Palas Apt. 77/9 Ayaspaşa - İstanbul

Tel. 43 57 76 - 43 57 77

SİYASET ve EKONOMİ

Prof. Dr.
ERDOĞAN ALKİN

SİYASETİN en ilgi çeken konu olduğu bugünlerde henüz partilerin ekonomi programları ve bu programları yürütecek politikalar üzerinde yoğun tartışma yapılmıyor. Bu tür tartışmalar için vaktin erken olduğu düşünülebilir. Ama, zaman çok çabuk geçmekte.

Ülke yönetiminde söz sahibi olacak herhangi bir ekibin ekonomik hedefleri bellidir. Üretimi ve dolayısıyla refahı arttırmak, bu artışı kişiler ve gruplar arasında olabildiği kadar hakça dağıtmak ve dışa bağımlılığı -çağdaş tanımı çerçevesinde- azaltmak... Bu hedefler farklı partilere göre çok az değişiklik gösterir. Ancak olanaklar sınırlı olduğundan parti programlarında hedeflerin öncelik sıraları farklı düzenlenebilir.

Programlardaki değişik nitelikler doğal olarak uygulanacak politikalar açısından ortaya çıkacaktır. Örneğin bir siyasal parti üretimi arttırmak ve gelir dağılımını düzelterek dışa bağımlılığı azaltmak için istikrar politikalarına öncelik verebilir. Başka bir parti, aynı hedeflerin sağlanmasında is-

tihtamı daha hızlı genişletebilecek enflasyonist bir politikayı yeğleyebilir. Bir diğeri her iki yolu da çıkmaz görüp, ekonomide devlet denetiminin yoğunlaştırılmasını önerebilir. Bütün sorun, bu politikaların parti programlarında açık, içten ve dürüst olarak yer almasıdır. Böylece halk, oy vereceği partinin gerçek niyetini önceden bilip geçmişteki tecrübelerinden de yararlanarak tercihini doğru olarak yapabilecektir.

Her parti doğal olarak yalnız kendi programının doğruluğunu değil diğer partilerin programlarının yanlışlığını da olanca gücüyle kanıtlamaya çalışacaktır. Burada önemli olan husus, her siyasal partinin kendi programındaki politikaları açıklarken göstermek zorunda olduğu açıklık, içtenlik ve dürüstlüğü, diğer partilerin politikalarındaki yanlışlığı kanıtlamaya çalışırken de ilke olarak kabul etmesidir. Bu aşamada, kaç kez yinelenirse yararlı olan bir tartışmayı açıkça yapmak gerek. Politika nedir? Uygulama nedir? Politika, temel hedefleri ve bu hedeflere varmak için önerilen genel yöntemleri birlikte belirler. Örneğin gelişmekte olan bir ülke için hızlı büyüme, aşırı dış borçlanma ve enflasyon hedef olarak seçilebilir. Yahut yavaş büyüme, makul borçlanma ve fiyat istikrarı da amaçlanabilir. Her iki grup hedefe varmak için piyasa ekonomisi veya devlet müdahalesinin herhangi birinin yeğlenmesi de son derece doğaldır. Bugün dünyadaki yoğun tartışma, söz konusu hedeflerin ve yöntemlerin doğruluğu veya yanlışlığı üzerine değil geçerliliği hakkındadır. Ancak, gelişmekte olan bir ülke için daha başlangıçta yanlış olan politika, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, dışa bağımlı olmayan -enf-

lasyonsuz- hızlı büyüme hedefini içeren politikadır. Bu ütöpik hedefe bugünkü dünya koşullarında serbest piyasa düzeni içinde de, yoğun devlet müdahalesi ile de ulaşmanın olanağı yoktur. Dünyada bunun tersini kanıtlayan tek bir örnek de bulunmamaktadır.

Diyeelim ki, bir ülkede ilk iki politikadan biri seçilmiş olsun. Bundan sonra sıra seçilen politikanın genel yöntemlerini uygulamaya koymak için gereken teknikleri belirlemeye gelecektir. Ekonomik hedeflere yoğun devlet müdahalesi ile varmayı amaçlayan bir politikanın ayrıntılı ve incelikli planlama ve programlama tekniklerine gereksinme duyacağı açıktır. Aynı hedeflere piyasa düzeni içinde ulaşmayı öneren politikanın da serbest piyasa koşullarını yaratmak ve bu koşulların devamlılığını sağlamak için bazı teknikler geliştirmesi gerekir. Genel olarak bir politikanın başarısına veya başarısızlığına neden olan yanlışlar, aslında bu politikadan değil, uygulamada kullanılan tekniklerden kaynaklanır. Bu nedenle tüm dünyada politikalar, politik düzeyde tartışılıp bir türlü kesin bir kaniye varılmazken; teknikler, teknik düzeyde tartışılıp yanlışlar düzeltilerek olumlu sonuçlar elde edilebilmektedir.

Örneğin son yıllarda kapitalist ülkeler yavaş büyüme ve işsizlik pahasına istikrar ve dış denge hedeflerine varmak için serbest piyasa düzeni içinde çabalarken; bunlar arasında teknik yanlış yapanlar hem büyümeyi yavaşlatıp işsizliği genişletmişler, hem de istikrar ve dış dengeyi sağlayamamışlardır. Öte yandan tüm sosyalist blok son iki yıldır yoğun sorunlarla bunalırken, bir tek Macaristan üstün bir planlama ve program-

lama tekniği ile büyümeyi durdurmak pahasına ekonomisini yeni baştan kurarak dış denge ve istikrarı sağlamıştır. Politik değerlendirmelere pek iltifat etmeyen profesyonel iktisatçılar, uygulanan teknikler açısından bugün hem kapitalist Japonya hem de sosyalist Macaristanı dikkat ve ilgiyle izlemektedirler.

Doğal olarak iktisat politikası salt teknik bir konu da değildir. Ülkenin olanakları dikkate alınarak ve bazen de bu olanaklar zorlanarak varılması istenen ekonomik hedefleri ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak yöntemleri, politikalar belirler. Başka bir deyişle iktisat politikası yalnızca teknik yöntemleri değil, bu yöntemleri kullanarak varılması amaçlanan hedefleri de kapsar. Doğal olarak söz konusu hedefler politika kapsamına alındığında, gevşek anlamlarından sınırlarak dar tanım kalıplarına girmelidirler.

Örneğin, yukarda da belirtildiği gibi, her ülke halkı üretimin hızla artmasını, üretilen malların bireyler arasında hakça dağılmasını, bu arada işsizliğin ortadan kalkmasını ve dış borçlara bağlılığın azalmasını ister. Ancak, bu genel ve gevşek tanımlarla bir politika belirlemenin olanağı yoktur. Çünkü yukarda sayılan dört hedefi en geniş anlamlarıyla birarada sağlayabilecek olanaklar yeryüzünde bulunsaydı, zaten iktisat biliminin ve politikasının gereği kalmazdı. Şu halde ekonomi politikasını belirlerken ulaşılması amaçlanan hedeflerin olanaklara göre gerçekçi biçimde dar tanımları yapıp önceliklerinin belirlenmesi gerekir. Bu yapılmazsa karşılıklı anlamsız tartışmaların ve yanlış uygulamaların sonu gelmez.

Çünkü olanaklar, ne kadar zorlanırlarsa zorlansınlar, sınırlı olduk-

larından, hedeflerin dar tanımları yapılarak öncelikleri belirlenirken zorunlu olarak bazılarının aleyhine diğerlerine ağırlık verilecektir. Daha sonra da bu belirlemenin gerçekçi olup olmadığı tartışılacaktır. Örneğin Türkiye için kalkınma hızı hedefi yüzde 7 olarak seçildiğinde, işsizliğin bir miktar azalacağı ama dış borçlara bağlılığın artacağı açıktır. Bu büyüme hızını tutturabilmek için sağlanması gereken net dış kredi miktarı milli gelirin yüzde 3'üne yaklaşırken ve ödenmesi gereken borç taksitleri ve faizlerle bu oran yüzde 6'ya kadar yükseliyorsa, bu kalkınma hızı hedefinin gerçekçiliğini tartışmak gerekir. Bugünkü dünya koşullarında bu boyutlarda bir kredi sağlama olanağı yoksa, yüzde 7 kalkınma hızı hedefini tutturabilmek için geriye kendi döviz gelirlerimizi arttırmak seçeneği kalmaktadır ve iktisat politikasının yöntemlerle ilgili kısmı da burada devreye girmektedir. Buradan itibaren konunun teknik yanısıra ağır basacaktır. Hızlı kalkınmayı isteyen bir toplum, bütün kesitleriyle artık teknik olarak ortaya konan bazı bedelleri göze almak zorundadır. Bunlar çok yüksek döviz kurları, gelir ve servet dağılımında yeni değişmeler, maliyetlerin ittiği ve talebin çektiği yeni bir enflasyon dönemi olabilir.

Ancak ekonomik istikrar ile büyümenin birbirine tam karşıt iki seçenek görünümünde olması da aldatıcıdır. Bugünkü dünya koşullarında ve kısa dönemde hızlı büyüme özelliklerinin enflasyona yol açması birçok ülke yönetimini istikrar politikalarının uygulanmasına itmiştir. Ama bu uygulama kesinlikle büyümeden vazgeçildiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Ekonomik büyüme özellikle fakir ül-

kelerin kalkınmasında ana koşul olma niteliğini daha çok uzun bir süre koruyacaktır. Kalkınmada doğrudan üretim artışı yanındaki unsurların da önemi elbette büyüktür. Ancak, bu unsurların etkinliği ve ulusal kimliğin devamı ekonomik güce dayanmaktadır. Bu ekonomik gücü de sağlayacak olan büyümedir.

Yukarıda kısaca özetlenen gerçeğin bir kez daha vurgulanması zorunlu hale gelmiştir. Çünkü istikrar politikalarına karşı olanlar, bu politikanın ısrarlı uygulanmasıyla, büyüme bütünüyle vazgeçilmiş olduğu izlenimini yaratmaya çalışmaktadırlar. Oysa tüm dünyada hiç bir sorumlu yönetimin böyle bir niyeti olamaz. Tersine, enflasyona karşı, büyümeyi durdurduğu için savaş verilmektedir. Daha doğrusu enflasyonu hızlandıran nedenlerle büyümeyi durduran nedenlerin çoğunlukla aynı olduğu anlaşıldığından, istikrar politikalarına öncelik tanınmıştır.

Çok az sayıda sanayileşmiş ülkede enflasyona, daha büyümeyi durdurmadan karşı çıkılması veya bir iki ekonominin enflasyona düşmeden de büyümeye devam edebilmesi genel bir yanılığa yol açmamalıdır. Birinci gruptaki ülkeler şimdilik sağlıklı ve sorumlu bir büyüme yerine istikrarı tercih etmişlerdir. İkinci gruptakilerin koşulları ise dikkatle incelendiğinde, değil fakir ülkelere, zenginlere göre bile önemli farklar göstermektedir. Bu özel koşulların bulunmadığı, örneğin sürekli teknolojik atılımların gerçekleştirmediği ekonomilerde enflasyona düşmeden hızlı büyümeyi devam ettirmek belli bir süre için olanaksız hale gelmiştir.

Doğal olarak bir ekonomide işsizlik, döviz darboğazı, gelir ve kay-

nak dağılımı gibi sorunların olduğu yerde sayılarak çözülmeye çalışılması arzulanır bir seçenek değildir. Ancak, söz konusu sorunların çözümü için hızlı üretim artışına öncelik verildiğinde, hem bu öncelik gerçekleşmez, hem de enflasyonun hızlanması halinde başlanılan noktadan da kötüye varılması olasılığı doğar. Bu nedenle batı ülkelerindeki yeni sol hareket dahi şimdi vaatlerinde ve programlarında eskisine göre çok daha ihtiyatlı bir dil kullanmaktadır.

Öte yandan tüm dünyada, sorunların karmaşıklığı ve yoğunluğunun yol açtığı yeni bir eleştiri sorumluluğu anlayışı doğmuştur. Çok kısa bir süre öncesine kadar özellikle bireysel eleştirilerde karşıt çözüm getirme zorunluğu pek aranmazdı. Kamuoyunda etkinliği olan kişiler uygulanan politikaların genel veya ayrıntılı eleştirilerini yapmakla görevlerini yerine getirmiş sayılırlardı. Oysa şimdi çareliliklerin bunalttığı toplumlar, bu eleştirileri yapanlardan haklı olarak karşıt çözüm önerileri de beklemekte ve bu kişileri önerilerinin tutarlılığı ve gerçekçiliği açısından değerlendirmektedirler. Artık halk arasında sorunların ne olduğunu bilmeyen kalmamıştır. Marifet bu sorunları tekrar tekrar sıralamak ve olmayacak hayalleri çözüm önerileri gibi öne sürmek değil, olabilir ve gerçekçi seçenekleri tartışmaktır. Toplum ve toplumun tek tek bireylerinin anlayışına saygı duyduklarını her fırsatta ileri sürenlerin yöntemi bu olmalıdır.

Devamlı yinelenildiği gibi iktisat politikalarının bu düzeyde tartışılmasında ideoloji, doktrin, sistem ve rejim konularının yeri yoktur. Ancak daha teknik düzeyde tartışmalara doğru inildiğinde, sözü edilen konular

da doğal olarak devreye girecektir. Örneğin döviz gelirlerini hızla uyuracak yüksek kambiyo kurları oluşumunun döviz piyasasına bırakılması ile siyasal rejim arasındaki bağlantı açıkça bellidir. Daha doğrusu genelde serbest piyasa ekonomisi ile demokrasi birbirinden ayrılmaz konulardır. Birinin arzulanıp diğerinin gözardı edilmesi, içtenlikle bağdaştırılmaz.

Öyle anlaşılıyor ki önümüzdeki günlerde ekonomiyi yönetenlerin de katılacağı yararlı bir alternatif iktisat politikaları tartışması başlayacaktır. Bu tartışmanın sağlıklı biçimde yürüyebilmesi için iktisat politikalarının, politik boyutlarıyla teknik yanlarının birbirinden çok iyi yalıtılması şarttır. Aksi takdirde ekonomik hedeflerin öncelik ve olabilirlikleri ile teknik yöntem konuları, politik bir tartışma ortamında birbirine karıştırılarak ele alınır ve tartışmalardan hiç bir olumlu sonuç elde edilemez.

Okurlarımıza Duyuru

**Banka ve
Ekonomik Yorumlar
Dergisi**

1983 yılında 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.560.— TL.

Öğrenci abonesi : 780.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

ekonomik göstergeler

	1981	1982	1983		
			Ocak	Şubat	Mart
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1101.2	921.9	1103.6	1010.3	1049.0
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	386.4	542.7	485.8	481.9	487.2
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	920.3	910.5	836.9	872.8	879.3
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	261.9	266.2	249.1	266.1	286.6
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	1648.1	2593.7	2353.4		
Ticari	469.8	660.0	484.9		
Tasarruf	901.2	1501.2	1525.8		
Vadesiz Tasarruf	223.5	273.6	304.5		
Vadeli Tasarruf	677.6	1227.7	1221.3		
Resmî	157.4	220.1	183.6		
Bankalar	111.8	207.0	153.4		
Diğer Mevduat	8.0	5.4	5.8		
Toplam Krediler	1391.9	1886.3	1870.6		
Tarım	340.2	334.1	357.2		
Kalkınma Bankaları	63.5	90.5	94.3		
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	63.3	91.7	92.1		
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	19.7	34.8	35.6		
Denizcilik	15.4	33.3	32.3		
Ticari, Sınai, Sair	880.4	1291.0	1248.7		
İller Bankası	9.5	10.7	10.2		
PARA ARZI (milyar TL.)	872.8	1375.5	1194.5	1238.8	1299.5
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	3858.8	4816.5	5007.0	5088.6	5246.3
Gıda Maddeleri ve Yemler	3395.9	4030.6	4273.4	4352.2	4369.8
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	4630.4	6126.3	6231.3	6316.0	6707.0
İstanbul Geçinme İndeksi	4294.5	5567.3	5797.5	5868.7	5940.6
Ankara Geçinme İndeksi	3523.2	4557.0	4691.1	4856.5	4937.0
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8933.4	8842.0	731.0	1444.8	2349.3
Dışsatım	4702.9	5746.0	478.1	881.6 ¹	1358.0
İşçi Dövizleri	2489.6	2186.6	121.5	226.9	

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmelidir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
- Dr. T. Güngör URAS

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1983 yılının ilk 5 ayında Türkiye ekonomisindeki gelişmeler ve gelecek aylar hakkında tahminler.

AKGÜÇ — Efendim, bugünkü toplantıya hoş geldiniz. Toplantımızda Türk ekonomisinde yılın ilk aylarında görülen gelişmeleri değerlendirmeye gayret edeceğiz. Size mevcut sayısal bilgileri sunayım.

1983 yılında ekonomideki gelişmeler

Üretime ilişkin kesin ve kapsamlı bilgiler maalesef yok; bu konuda bazı perakende bilgiler mevcut. Örneğin otomotivde, özellikle binek otolarında yılın ilk dört ayında hızlı bir üretim artışı (% 44) görülüyor. İnşaat sektöründe ufak bir kıpırdanma var. Yılın ilk ayında alınan ruhsatlarda yüzölçümü olarak % 9 oranında artış var. Buna karşılık çimento

ve oto lastiği üretiminde düşüşler gözleniyor.

Enflasyon hızı hakkında verebileceğimiz bilgiler şunlar : İlk dört ayda fiyat artışları, toptan eşya endeksine göre % 11,3; geçen yılın aynı döneminde fiyat artışları 12,3 idi. Bu dört aylık dönemde fiyat artışlarında hafif de olsa bir yavaşlama görülüyor. Gıda maddelerinde fiyat artışı geçen yıl % 11,7, bu yıl % 9,5; buna karşılık sanayi hammaddelerinde fiyat artışı geçen yıl % 13,1, bu yıl biraz daha yüksek, 13,4. Fiyat hareketlerinde alt sektörlere baktığımız zaman daha farklı bir gelişme görüyoruz. Sanayi ürünlerindeki fiyat artışı geçen yıla göre daha yüksek. Gıda maddelerindeki artış hızının yavaşlaması ise fiyat artış oranını genelde geçen yılın biraz altına dü-

sürüyor. Geçinme endekslerine gelince: burada ters bir gelişme görülüyor. Yılın ilk dört ayında Ankara geçinme endeksinde artış % 10,6; geçen yıl ise artış oranı % 8,2 idi. Ankara'da fiyat artışlarının hızlanmasına karşılık, İstanbul geçinme endeksindeki artışta bir yavaşlama görülüyor. Geçen yılın ilk dört ayında İstanbul'daki geçinme endeksinde artış % 15,5 iken, bu yıl % 8,5 olmuş.

Toplayabildiğimiz bilgiler arasında dış ödemelere ilişkin bilgiler var. Geçen yılın ilk üç aylık döneminde dışalım rakamı 1 milyar 960 milyon dolar iken, bu sene 2 milyar 349 milyon dolara yükselmiştir. Dışarıda % 20'ye yakın önemli bir artış gözüküyor. Buna karşılık dışsattım geçen yılın ilk üç ayında 1 milyar 303 milyon dolar iken, bu yıl 1 milyar 358 milyon dolar olmuştur. Dışsattımda artış oranı ise % 4,2'dir. Bunun sonucunda dış ticaret açığı büyümüştür bu dönemde. Geçen yılın üç aylık döneminde dış ticaret açığı 656,8 milyon dolar iken, bu yıl % 50 oranında artarak 991 milyon dolara yükselmiştir. Ana gruplar itibariyle baktığımızda, dışsattımdaki gelişmelere, tarım ürünlerindeki gerilemenin devam ettiğini görüyoruz. Tarım ürünleri dışsattımında % 34,4 oranında bir gerileme var, bu ilk üç aylık dönemde. Buna karşılık madencilik kesimi dışsattımında % 15,2, sanayi ürünlerinde de % 36,1'lik bir artış görülmektedir. Dış ödemeler konusunda bir gelişme de işçi dövizleriyle ilgilidir. Yılın ilk iki ayında işçi dövizleri girişi 227 milyon dolardır. Bu bir önceki yıla kıyasla % 19'lük bir gerileme göstermektedir.

Emisyondaki gelişmelere baktığımızda, elimizdeki en son rakam Mayıs ayının ilk haftasına ilişkindir. Buna göre banknot miktarı 551 milyar liraya yükselmiştir. 8 milyarlık bir artış vardır yılbaşına göre... Pa-

ra arzı rakamları ise Nisan sonu itibariyle var. Yılbaşına göre para arzında % 12'lik bir gerileme gözüküyor, Nisan ayının üçüncü haftası itibariyle... Bunun da nedeni gayet açık. Çünkü bu dönemde özellikle vadesiz ticari mevduatta önemli bir gerileme gözüküyor. Aslında bu rakamlara çok sağlıklı olarak bakmamak lazım. Yıl sonlarında bankalar yapay olarak mevduat rakamlarını şişkin gösterdiklerinden, yılın ilk üç - dört ayında mevduat gelişmesi hiç gözüküyor ülkemizde; hatta azalma olduğu izlenimini veriyor. Bunun somut örneğini vereyim: Vadesiz ticari mevduat 1982 sonunda 665 milyar TL iken Nisan ayı sonunda 476 milyara düşmüş. Yani 200 milyardan fazla bir azalma gösteriyor. Aslında geçen yılın son aylarında ticari mevduat 440 - 450 milyar TL dolaylarında dalgalanırken, yıl sonunda birden 660 milyara fırlıyor. Ticari mevduattaki bu yapay şişkinlik ancak yıl içinde giderilebiliyor. Ticari mevduattaki artışta daralma da yapay olduğundan bunu «para arzında daralma» diye nitelendirmememiz gerekir.

Mevduata ilişkin daha ayrıntılı bilgi vereyim: Geçici rakamlara göre yıl sonu toplam mevduat 2,4 trilyon iken, bu yıl 22 Nisan itibariyle 2,3 trilyona düşmüştür. % 4'lük bir azalma gözüküyor, ama biraz önce vurguladığım gibi bu azalma daha çok ticari mevduattaki gerilemeden kaynaklanmaktadır. Kredi stokundaki gelişmeye bakarsak, tüm banka kredilerinde artış görüyoruz bu dönemde. Banka kredileri, yıl sonundaki 2 trilyon 19 milyar düzeyinden, geçici rakamlara göre 22 Nisan itibariyle 2 trilyon 215 milyara yükselmiş. % 9,7 oranında bir artış görülüyor banka kredilerinde... Bir önceki yıla ise aynı dönemde banka kredilerindeki artış oranı % 7,5 idi.

Benim genelde vrebileceğim sayısal bilgiler bunlar. Eğer toplantıya

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Yüksel Ülken (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. T. Güngör Uras (Ak Sigorta A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı) ve Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); «1983'ün İlk Aylarında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler» konusunun tartışıldığı «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görülmüyorlar.

katılan diğer arkadaşlarda daha yeni bilgiler var ise, bu konudaki eksikliklerimizi tartışmalar sırasında giderebiliriz. Önemli olan, bu ilk aylardaki neticelerin bir değerlendirmesini yapmak ve önümüzdeki gelişmeler hakkında kaba da olsa bazı tahminlerde bulunmaktır. Evet Sayın Alkin, buyurun.

fiyat artışları resmi beklentinin üstünde gerçekleşebilir

ALKIN — Ekonominin gidişini Türkiye'de maalesef günününe izlemek mümkün değil. Hele özellikle ilk üç - dört aylık rakamlara bakarak ekonominin yıl sonunda nereye varacağını tahmin etmek bir hayli güç. Örneğin, sizin de az önce söylediğiniz gibi, elimizde ancak bir aylık

üretim rakamları var. Bazı temel malların bir aylık üretim rakamlarına bakarak yıl sonu için bir Gayri Safi Milli Hasıla tahmini yapmak mümkün değil. Ayrıca ülkemizin yapısı gereği, 3 - 4 aylık üretim rakamlarına dayanarak GSMH oluşumu rakamlarını belirlemek de son derece güç. Eğer batı ülkelerinde olduğu gibi, bir yılı dört tane üç aylık döneme ayırıp, bu dönemlerde katma değer oluşumunu izlemeye kalkacak olursak, ilginç birtakım rakamlara varırız. Çünkü tarım hâlâ Türkiye'nin ekonomik faaliyetleri içerisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Tarımın mevsim gereği durgun olduğu dönemlerde yapıp olarak Türkiye'deki katma değer oluşumu da düşük gözükcektir. Böyle bir mevsimlik hareket nedeniyle sağlıklı bir yıl sonu tahmini yapmak son derece güç. Bu nedenle üretim cephesinde ne olduğunu hemen hemen bilmiyoruz, diyebiliriz. Yatı-

rımlar için elimizde bir-iki gösterge var. Makina-teçhizat ithalatı veya hammadde ithalatı hangi yönlere geliyor? Bu rakamlar bir gösterge olabilir.

AKGÜÇ — Yatırım mallarında Mart ayı dışalımında % 3,3'lük bir artış gözüküyor.

ALKİN — Evet. Hammaddeler hakkında bilgi var mı?

AKGÜÇ — Esas büyük artış hammadde dışalımında gözüküyor; % 47. Bunun büyük bir kısmı ham petrolden geliyor; % 28. Yalnız ham petrol rakamlarında bir düzeltme yaptılar. Petrol dışalımının 1982 yılı hesaplarına girmemiş kısmını, geçen yılın dışalım rakamlarına ekleyerek, 1982 yılı dışalım rakamını 8 milyar 842 milyon dolara yükselttiler.

ÜLKEN — Son rakamlara göre 2 milyon ton daha fazla, fakat mali yansımaları 108 milyon dolar.

AKGÜÇ — Evet, geçen yılın son aylarında yapılan petrol ithalatı yılın dışalım rakamlarına dahil edilmedi. Bu düzeltmeyi yaptılar. O nedenle bu yılın ilk aylarında görülen petrol dışalım artışı büyük bir olasılıkla geçen yıl fiilen yapılmış ithalatı yansıtıyor.

ALKİN — Bu söylediğiniz göstergelere bir de ılımlı gelişme gösteren yapı ruhsatları ile ilgili göstergeler, kullanım izinleriyle ilgili göstergeler eklenebilir. Bütün bu göstergelere bakarak yatırım faaliyetlerinde, iddia edildiği gibi geriye gidip olmadığı, ama pek de önemli bir ileriye doğru gelişme olmadığı söylenebilir. Az da olsa bir hareket var yatırımlarda. Reel göstergeler hakkında söyleyebileceğimiz fazla bir şey yok. Kamu kesimi dengesi için iki aylık kullanma, harcama rakamları yayınlandı. Bir olağanüstü durum görülüyor. KİT

finansmanı hakkında ayrıntılı bilgimiz yok. Olsa da çok anlamlı değil, çünkü elde ancak ilk iki aya ait rakamlar var. İstihdam rakamlarına sağlıklı olmadıkları için pek iltifat etmiyoruz. Hele böyle kısa dönemli mevsimlik analizler için...

Parasal göstergeler, parasal genişlemenin durduğu, hatta geri döndüğü biçiminde bir izlenim veriyor. Nisan ayı ortalarındaki olağanüstü emisyon genişlemesi, daha sonraki haftalarda normal düzeye indirildi. Ancak bu genişlemenin ileride bazı olumsuz etkileri görülebilir. Dediğiniz gibi, para arzı rakamlarına çok fazla iltifat etmemek lazım. Ayrıca Sayın Akgüç'le bir tartışmamız vardı. Parasal genişleme için para arzı rakamlarına mı bakmak lazım, yoksa kredi rakamlarına mı bakmak lazım? Türkiye'de parasal olanakların kullanımını açısından hangisi daha anlamlı? Bu da bir hayli tartışılmalı. Çünkü o kadar hızlı değişen bir faiz politikası uygulandı, mevduat türlerinde oransal olarak o kadar büyük değişiklikler meydana geldi ki, bunların oluşturduğu para arzına bakarak Türkiye'deki parasal genişlemeyi izlemek birtakım yapay izlenimler verebiliyor.

Fiyat artışları resmi beklentinin üstünde gerçekleşeceğine benziyor. Yalnız bu konuda bazı uzmanların yaptığı tahminin altında bir fiyat artışı olduğu da gerçek. Onu da itiraf etmek gerekiyor. Bu aylar için uzmanlar daha yukarı düzeylerde fiyat artışları tahmin ediyorlardı. Bu tahminler gerçekleşmedi, ama gidip gösteriyor ki fiyat artışları % 20 olarak tahmin edilen yıl sonu rakamının üstüne çıkabilecekler.

Dış ekonomik ilişkilerde alarm çalıyor. İhracattaki ve işçi dövizindeki duralama, hatta işçi dövizindeki gerileme ortada çok önemli bir sorunun olduğunu göstermektedir. Bu

sorunun nedeni konusunda tabii çeşitli iddialar var. Bazılarına göre, üretim durduğundan ihracat yapılamıyor. Bazılarına göre, ihracat teşvik politikası yapay bir teşvik getirmişti; şimdi bu yapay teşvikler sönüncü, ihracat durulmuş gibi gözüküyor. Kimine göre de kur politikası ile ihracat genel bir teşvik görmediğinden, özel teşvikler haliyle çarçur edilmiştir. Şimdi bunun sonuçları ortaya çıkmaktadır. İddialar ne olursa olsun ortada bir problem olduğu açık. Bu

Prof. Dr. Erdoğan ALKIN

tempo ile döviz gelirleri toplamının ve bunların ithalatı karşılama oranının resmi tahminlerin altında kalması ihtimali var ki bu, Türk ekonomisinde belki en tehlikeli gelişme.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, bu konuda dış ekonomilerdeki gelişmeleri acaba gündeme getirebilir miyiz? Özellikle 1981 yılında dışsatımda gelişmeler, Türkiye'nin Libya, İran ve Irak üzerine yaptığı ihracattaki gelişmelerden kaynaklanmış idi. Bunlar içerisinde Libya pazarının bir hayli da-

raldığını görüyoruz. Bunun yanı sıra İran ve Irak'ın da döviz olanaklarının azalması dolayısıyla bu ülkelere yapılan dışsatımda da bir duraklama söz konusu. Birçok ülkenin koruyucu politikalar izlemesi, gizli veya açık dışalim sınırlamaları, gelişmekte olan ülkelerin ağır borç yükleri, bazılarının moratoryum ilan etme zorunda kalması, bizim dışsatımımız üzerinde olumsuz etki yapmıyor mu?

dış ödemeler sorunu ilerisi için öngörülen büyüme hedeflerini aksatabilir

ALKİN — Irak ile belli bir sorunumuz olduğu açık. İran'la olan ticaretimizde bir gelişme olduğu izlenimi var. Ayrıca mutlak rakam olarak, batı ülkelerine yaptığımız ihracatta sanıldığı şekilde bir duraklama yok. Bütün bu dış etkilerin çok önemli olduğunu kabul ediyorum. Acaba bizim de yaptığımız yanlışlıklar yok mu? Daima tartışmışızdır bu toplantılarda... Genel bir politika ile teşvik iyi verilmedikten sonra, parçalı politikalarla selektif teşvik önlemlerinin uygulanması, Türkiye'de belli dönemlerde savurganlıklar yaratıyor ve daha sonra olumsuz sonuçları ortaya çıkıyor. Bugünkü kur gerçekçi midir? Bu kur eğer gerçekten sapsın bir düzeyde ise, verilen ihracat teşvikleri bunu karşılıyor mu?

Türkiye'nin yapısında insanı şüpheyne düşüren bazı iddialar var. Gerçekten Türkiye'de belli kesimlerde üretim yapılmadan ihracat yapılmaya mı çıkılıyor? Devamlı biz iddia ettik. İhracatla iç talep arasında üretimi uyarmak yönünden fark olmaması gerekir. İkisi de talep artışıdır. Üretimi aynı şekilde uyarmaları lazımdır. Yoksa biz mi yanlışдық? Bazı sektörlerde olup bitenleri çok net

bilmiyoruz. Belli sektörler, gerçekten vaktiyle tarımsal kesim fazlalıklarını ihraç etmek için zorlandığımız gibi bir zorlanma içerisinde mi? Bir üretim fazlalığı olacak da bu iç piyasada satılmayıp dışa satılmak için bunu üretenler zorlanacak mı? Şimdi bu konuda birtakım soru işaretleri ortaya çıkmaya başladı. Ama dediğiniz gibi gerek dış ülkelerdeki olumsuz koşullar, gerek içerdeki bazı muhtemel yanlışlıklar, dış ödemeler sorununu 1983 yılında ekonomimizin en önemli sorunu haline getirebilir ki, böyle bir gelişme, 1984 yılı için öngörülen büyüme hedeflerimizi büyük ölçüde aksatabilir. Öngörülen büyüme hedeflerine ulaşmak için herhalde 12 milyar dolar dolayında bir ithalat yapmak gerekecektir. İhracatın düşük düzeylerde kalması, büyük boyutlu yeni borç da alamıyacağımıza göre, büyüme hızı üzerinde çok olumsuz etkiler yaratabilir. Ben hâlâ dış ödemeler dengesi ile ilgili sorunların bu yıl ağır bastığına ve ağır basacağına inanıyorum.

AKGÜÇ — Sayın Uras, yılın ilk aylarında Türk ekonomisindeki gelişmelere ilişkin değerlendirmelerinizi rica edebilir miyim?

URAS — Sayın Alkin'in yatırımların iddia edildiği gibi geriye gitmediği hatta ileriye gittiğine ilişkin görüşünden başlayayım.

ALKİN — Göstergeler öyle söylüyor...

özel kesimde yatırımları duraklatan en önemli etken faiz oranlarıdır

URAS — Benim bu konuda, hem kamu hem özel sektör yatırımları konusunda endişelerim var. Bir kere

Türkiye'de 1980 Ocak kararlarından sonra zaten özel sektörün yeni yatırımlarına girmesi, bugünkü para fiyatı karşısında mantıklı olamaz. Bildiğim kadarı ile, büyük sanayi kesiminde ve orta sanayi kesiminde yeni yatırım çabası yok gibi görünüyor. «Kamu yatırımları acaba bu sene kıpırdadı mı?» diye bir şüphemiz var idi. Onunla da ilgili üç aylık başlıca yatırım harcama rakamları açıklandı. Görüldüğü kadarı ile bu yıl üç aylık yatırım harcamaları, yıllık programın % 10'u dolayında kalmış. Gerçi ilk üç ay, yatırımcı kuruluşlar için, inşaat yatırımı bakımından müsait bir dönem değil; ama bu dönemde de makina ve teçhizat ve benzeri devam eden yatırımlar mevcut. Kamu kuruluşları yatırımlarında gecikmeler, duraklamalar önemli bir nokta. DPT'nin yatırımlarda istediği gecikmeler de bir başka olumsuz gösterge olarak görünüyor. Kamu sektöründe de bugünkü inşaat maliyetleri karşısında büyük ölçüde duraklama olduğu ortaya çıkıyor.

AKGÜÇ — Sayın Uras, 1980 yılından sonra inşaat sektöründe üst-üste üç yıl büyük gerilemeler oldu. Ancak Sayın Alkin'in de vurguladığı gibi, bir patlama değil ama 1982'ye kıyasla 1983 yılının ilk aylarında inşaat ruhsatlarında hem sayı hem de yüzölçümü olarak kıpırdama görülüyor.

URAS — Benim görüşüm farklı. Bundan önceki yıllarda bu dediğiniz şeyler, duraklamalardan sonra hep bir silkinme gibi geliyordu inşaat kesiminde. Bu sene bunun gelmesini önleyici en büyük etken inşaat birim maliyetlerindeki çok büyük artıştır. Gerçi inşaat kesimine tekrar bir ilgi duyuluyor. Ama bu ilginin sebebi lüks ve pahalı konutun yatırım alanı olarak tekrar canlanması. Bunun dışında eskisi gibi orta sınıfa, düşük ge-

İrli gruplara yönelik konut yapımında ve hatta gecekondu tipindeki inşaatlarda duraklama olduğu kanısındayım. Özel kesimde yatırımları duraklatan en önemli etken faiz oranları. Acaba kamu kesiminde yatırımlar niçin duruyor? Devlet vergi alamıyor. Devlet zorunlu tasarrufu sağlayamadığı için, gönüllü tasarruflara el atıp zorunlu tasarruf açığını kapıyor; bununla da cari harcamaları ve sosyal transferleri karşılayabiliyor.

ALKİN — «Gönüllü tasarruflara el atıyor.» derken neyi kast ediyorsunuz? Onu açar mısınız?

URAS — Vergiyi alamayan devlet, gönüllü tasarruflara dolaylı olarak Merkez Bankası kanalı ile el atı-

Dr. T. Güngör URAS

yor, ya da bankalar üzerinde değişik ikna veya zorlama yolları ile banka kaynaklarını imkân ölçüsünde kullanıyor. Halka devlet tahvili satıyor. Bu, son zamanlarda Türkiye'deki çok ciddi bir gelişmedir, vergi kanunla-

rındaki düzenlemelere rağmen... Bence Türkiye'de bir de bizim kontrolümüz dışında gelişen bir olumsuz nokta var. O da 1983'ün az yağışlı bir yıl olması. Önümüzdeki dönemde tarımsal üretimde ciddi sorunların ortaya çıkmasından korkuyorum. Ayrıca bunun enerji üretimine de olumsuz etkileri olabilir. Özellikle tarımdaki ciddi gerilemeler, bu yılın sonuna doğru ekonomimizi olumsuz etkileyebilir. Sınai üretime gelince... Sınai üretimde gelişmeleri ikiye ayırmak mümkün. Bir tanesi, tahminler üzerinde tam kapasite ile çalışan sektörler. Sayın Akgüç'ün verdiği hamme ithalat rakamlarının da ortaya koyduğu gibi, bazı sektörler çok büyük hızla çalışıyor. Özellikle tekstilde ayakta kalabilen kuruluşlar...

ALKİN — Bununla beraber, 15-20 gün önce pamuk fiyatlarındaki artış durumu biraz sıkıştırdı.

URAS — Zaten pamuk fiyatlarının artması da talebi gösteriyor. Pamuk fiyatlarının artmasına rağmen tekstil sanayii yüksek kapasite ile çalışıyor. Ama onun yanında talep yetersizliğinden kıvranan sanayi sektörleri var : Makina imalat ve madeni eşya imalat sanayii... Bir de bunların dışında oligopol şartları ile üretimleri çok düşük olduğu halde durumları fena olmayan sanayi dalları var. Örneğin, otomotiv sanayii.

Bu arada Sayın Alkin'in belirttiği KİT'ler sorununa tekrar değinmek istiyorum. KİT'lerin durumu maalesef tartışmalar dışına kayıyor. Çünkü KİT'lerden eskisi kadar şikâyet edilmez görünülüyor. Ama KİT'lerden niçin şikâyet edilmiyor? Eskiden KİT'lerin abartılan bir kaynak yetersizliği sorunu vardı. Bu kaynak yetersizliği sorunu büyük ölçüde yıllık yatırım programlarının onlara yüklediği yatırım görevlerinden doğuyordu. Şimdi KİT'ler yatırım yapmayınca,

finansman sorunu eskisi kadar hissedilmiyor. İkincisi, KİT'ler fiyat arttırmada serbest bırakıldı. Bunun anlamı şu : KİT'ler, finansman açıklarını mümkün olduğu kadar anormal fiyat artışları ile önlemeye çalışıyorlar. Bu sayede bazı KİT'lerin finansman açıkları, hatta yönetimdeki beceriksizlikleri de örtülmüş oluyor.

komşu ülkelerin geçici taleplerine bakarak uzun vadeli ihracat programları yapılmamalıdır

İhracattaki gelişmelere gelince... Ben başlangıçtan beri, ihracat politikamızda dost ve komşu ülkelerin özel durumlarına fazla güvenmemizin hatalı olduğuna inanıyorum. Bu demek değil ki dost ve komşu ülkeleri, İslam ülkelerini ihmal edelim. Ama onlara da aşırı ümit bağlamamız lazım. Onların geçici taleplerine bakarak uzun vadeli ihracat programları yapmamamız lazım gelir, diye düşünüyorum. Çünkü bu ülkeler maalesef darda oldukları zaman Türkiye'den mal almakta, normal koşullara döndüğünde hemen başka ülkelere yönelmektedirler. İşte bunun bir misali; geçen yıl Irak'ın bizden anormal ölçüde çimento olması, bu yıl çimento alımlarını Yunanistan, Kore ve hatta Japonya'ya kaydırması... Benzer ölçüler Kuzey Afrika ülkeleri için de söz konusudur. Bugün Kuzey Afrika ülkelerine biz çimento satıyoruz. Çimento satmamızın tek nedeni, Kuzey Afrika ülkelerinin İslam fondandan aldıkları özel şartlı krediler dolayısıyla bizim oralara çimento satma imkânımızın doğması. Fakat bu şartların kalıcı olmadığına bilincinde olmamız ve gelecekte devamlı pazarlar için arayış yapmamız lazım.

Bu ülkelerin pazarlarından imkân olduğu ölçüde yararlanalım ama, bizim için devamlı pazarların, gelişmiş batı pazarları olduğunun da bilincine varalım. Bu bakımdan AET ile sürdürmeler hiçbir zaman bizi umutsuzluğa düşürmemelidir. Tam tersine, bu işin üstüne ciddiyetle gitmekte ve AET pazarına giriş şartlarını büyük ölçüde zorlamakta yarar var. Geçen yıl Irak pazarını şu veya bu nedenle kaybettik. Bu yıl Suudi Arabistan pazarı tehlikede... Bu ülke Türkiye'den artık daha fazla işçi gönderilmesini istemiş. Libya'ya bırakınız yeni ihracat imkânlarını, müteahhitlerimize bile Şubat ayından beri ödemelerde büyük güçlükler çıkarıldığını biliyoruz. Bu ortamda, Türkiye'nin dış ticaret ilişkilerinde zengin ve devamlı pazar ilkesine ağırlık vermesinin gereğine inanıyorum.

AKGÜÇ — Dünyada galiba bir himayecilik eğilimi ve bunun yanı sıra gizli takas işlemleri de bir hayli yaygınlaşıyor. Acaba Türkiye için de takas veya kliring ödeme şekilleri önerilebilir mi? Bugün Türkiye ile İran ve Irak arasındaki ticaret bir tür kliring anlaşması çerçevesinde oluşuyor. Belli malların ihracı karşılığında petrol ithal ediliyor ve hesaplaşma Merkez Bankaları aracılığı ile oluyor. Sayın Alkin, acaba Türkiye'nin petrol gibi bazı zaruri gereksinimlerini karşılama açısından bu gibi takas veya kliring anlaşmalarına gitmesinde yarar var mı? Zaten bir ölçüde bunu yapıyor izlenimi var.

ALKİN — Evet, gidiyor. Belli ülkeler için böyle bir uygulama var; ama biliyorsunuz sosyalist ülkelerle olan dış ticaretimiz serbest dövizli ticarete dönüştürüldü. Belki erken bir karardı bu.

AKGÜÇ — Galiba onun etkisi ile de bazı mallarımızın dışsatımı da azaldı.

ALKİN — Azaldı, evet. Daha sorunları ağırlaşmış değil, ama önceden birtakım önlemler almak yerinde olabilir. Sanıyorum ki, bütün dünyada serbest dış ticareti çok hızlı savunan ülkeler dahi bu tür yöntemlere başvurduğuna göre, bizim de bu tür yöntemleri şimdiden düşünmeye başlamamız ve belli girişimlerde bulunmamız yerinde olabilir. İthalatımızın yıl sonu için hedeflenen büyüklüğü dikkate alındığında, biraz geç kalınmış olduğu için bunun katkısının çok fazla olacağını sanmıyorum. Ama yine de belli mallar için, özellikle belli hammadde ve makina - teçhizat için bu tür dış ticarete dönülebilir. Kaldı ki biz zaten bu tür ticarete aşinayız.

AKGÜÇ — Türkiye'nin dışalımının yapısına bakarsak, % 40'ını ham petrol alımları oluşturuyor. Bir de buna petrol ürünlerini eklersek, dışalımın % 45'ini petrol veya petrol ürünleri oluşturuyor. Dışalımda ana kalemler petrol veya petrol ürünleri olduğuna göre, bunları takas veya klining sistemi ile karşılamak, dünyanın içinde bulunduğu şu aşamada belki rasyonel davranıştır. Sayın Ülken, sizin 1983 yılına ilişkin değerlendirmelerinizi ve tahminlerinizi alabilir miyiz?

dış ilişkilerdeki dalgalanmalar, ihracat kredilerindeki tutarsızlık ve bürokrasinin geleneksel direncinden kaynaklanmaktadır

ÜLKEN — Teşekkür ederim. Ben de arkadaşlarım gibi dış ekonomik ilişkilerden söz ederek başlayayım. As-

lında Türk ekonomisi, 1982'de 1981'e oranla belki performans düşüklüğü gösterdi, ama sonucu yine de başarılı saymak gerekir. Yalnız 1983 yılında bir düşüş eğiliminin olduğunu görmek, çok rahat hale geldi. Şimdi dış ekonomik ilişkilerde özellikle Ortadoğu bölgelerine ihracatta birtakım zorluklar olduğu gözlemleniyor. Ancak AET ile olan ilişkilerde de bazı sorunlar olmasına rağmen rakamlar açısından henüz bir tıkanma görünmüyor. Belki bazı yollarla bütün kısıtlamalara rağmen, örneğin iplikte reeksport yollarını deneyip, sanıyorum ki o açığı kapamak yoluna gidiyorlar. Ortadoğu ülkelerinin normal dönemlerini yaşamadığını kabul etmek gerek. Sayın Uras'ın biraz önce söylediği, «Ortadoğu ülkeleri normal dönemlerde bizden kaçıyorlar, darda kalınca bize geliyorlar.» görüşüne ben pek katılmıyorum. Şimdi örneğin Libya, parasal açıdan, yani petrol gelirlerinin düşmesi nedeniyle kendisi için normal olmayan bir dönem yaşıyor. Eğer petrol gelirlerinin yüksek olduğu dönem normal sayıyorsa, o halde bizim ilişkilerimiz normal zamanda büyük genişleme gösterdi demektir. Onun için, sanıyorum ki, dışsatımdaki gelişmelerin dış piyasalardan çok kendi içimizdeki durumlardan kaynaklandığını söylemek gerek. Ben, Türkiye'de şimdiye kadar ihracat kredilerinin etkinlik gösterdiğini kabul etmekteyim. İhracat kredilerindeki dalgalanmalara bürokrasinin geleneksel direncini de katarsak; dış ekonomik ilişkilerdeki dalgalanmaların, aslında bunlardan kaynaklandığını belirtmek mümkündür sanıyorum.

Dışa açılmada Türkiye en büyük aşamasını rakamlardan çok zihniyete yapmıştır. Gerek firma bazında gerek makro bazda artık ihracatın yaşamsal bir önemi olduğu bilincine varıldıktan ve en zor değişme dediğimiz zihniyet değişmesi ortaya çık-

tıktan sonra; sanıyorum ki, dış ilişkilerdeki dalgalanmalarda daha ziyade içerdeki istikrarsızlığın, örneğin ihracat kredilerindeki dalgalanmaların büyük etkisi olduğunu söylemek gerek. İhracatın ithalatı karşılama oranında 1983 yılının ilk üç ayında bir düşüş olduğu gerçek. 1982 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 66,7 iken, bu oran yılın ilk üç aylık döneminde % 57,8'e düşmüş bulunuyor. Bu, belli bir trendin aşağıya doğru düşme eğilimine girmesi veya düşme eğiliminin başlaması olarak önemli bir nokta... Sonra, artış hızında bir azalma görülmesinin yanı sıra daha da önemlisi, Şubat ayı ihracat rakamlarında mutlak olarak geçen yıla nazaran azalma görülmesidir. Buralarda önemli bazı sinyaller verildiğini mutlaka kabul etmek gerek.

Fiyatlar konusunda ben bir parça kötümserim. Yılın ilk dört ayın-

da toptan eşya fiyatları endeksinde % 11,3 oranında bir artış vardır. Demek ki, bundan sonra geri kalan 8 ayda aşağı yukarı aylık % 1 civarında bir artış olursa, o zaman enflasyon hızında % 20 hedefine ulaşılabilir. Ama bunu da şimdiden kabul etmek çok zor. Çünkü Türk ekonomisinin yapısı, hepimizin bildiği gibi, sonbaharda bir hareketlenme gösterir ve en hızlı fiyat artışı dönemine girer. Fiyatlardaki bu dört aylık gelişmeler bakılırsa, sanıyorum ki fiyat artışının bu yıl % 30'a yaklaşması ihtimali var. Ayrıca siyasal gelişmelerin getirebileceği bazı ek yükler de olacaktır, bu konuda. Ve bunun dışındaki önemli bir faktör de emisyondaki sıçramalardır. Bildiğiniz gibi, çok kısa bir süre içinde korkunç bir miktar, % 20'ye varan oranla 100 milyarı aşan emisyon yapıldı. Cumhuriyet tarihinde bu kadar kısa süre içinde böyle bir artış oranına ben rastlamadım. Ondan sonra tekrar aşağıya bir çekilme oldu. Fakat bu sıçrama etkisini göstermiyecek mi? Sanıyorum ki, bu sıçramanın gelecekte fiyatlar üzerinde etkisi olabilir.

AKGÜÇ — Yalnız, Sayın Ülken, bu sıçrama hesaben bir sıçrama. Para, Merkez Bankası'ndan çıktı, Ziraat Bankası'nda bloke edildi. Aslında fiilen dolanıma çıkmadı bu para. Türkiye, servet affı nedeniyle, belki de dünyanın en garip mali operasyonunu yaptı. Zırhlı araçlarla paralar, Merkez Bankası, bankalar ve Ziraat Bankası arasında, o günlerde devamlı mekik dokudu.

URAS — Servet affında çek kabul etmedikleri için... Ne oldu? Aynı para gitti geldi. Aynı olay sonra da mevduat karşılıklarında görüldü. Merkez Bankası, bankalara mevduat şekili nedeniyle mevduat karşılığında para verdiği için, bir süre sonra

da bankalar, Ziraat Bankası'nda bloke edilen paraların serbest bırakılmasıyla mevduat karşılığındaki borçlarını ödediler.

ÜLKEN — Büyük ölçüde böyle olduğunu kabul etsek bile, bunun kendi çapında sızıntılar yapması ve gelecek aylarda fiyatları etkilemesi beklenebilir.

AKGÜÇ — Afedersiniz. Size bir rakam vereyim. 1 Nisan tarihi itibarıyla banka kasalarındaki para 118 milyar iken 22 Nisan 1983'de 236 milyar olmuş. Bu rakamlar, Merkez Bankası'ndan çıkan paraların Ziraat Bankası'nda bloke edildiğini doğruluyor. Dolanıma çıkmadı para aslında. Hesaben oldu olay. Nitekim emisyon artışı olduğu halde, para arzı artmadı.

maliyetten kaynaklanan fiyat hareketlerinin ağırlığı artarken, türk lirası'nın iç ve dış değerlerinin arası giderek açılıyor

ÜLKEN — Hesaben demek mümkün. Tabii doğru da büyük ölçüde. Ancak yine paranın ortaya çıkışının sanıyorum ki pek de küçümsenmeyecek etkileri olacaktır. Bütün kümülatif etkileri ve Türk ekonomisinin özellikleri düşünülerek, bu olay, yıl sonunda fiyatlar genel seviyesini artırması mümkün etkenler arasında sayılabilir. Son fiyat gelişmelerinde bir ilginç nokta daha gözden kaçtı. Şimdiye kadar genellikle perakende fiyat endekslerindeki artış, toptan fiyat endekslerinin üstünde seyretti. Yalnız geçen Nisan ayının rakamlarında, sanıyorum ilk defa tersi ol-

du ve toptan fiyatlardaki artış perakendenin üstünde oldu.

AKGÜÇ — Bu yılın ilk dört ayında, toptan fiyatlardaki artış, geçinme endekslerindeki artışın üstünde. Ticaret Bakanlığı'nın endekslerine göre, ilk dört ayda Ankara geçinme endeksinde artış % 10,6, İstanbul geçinme endeksinde ise % 8,5...

ÜLKEN — Şimdi bu nasıl yorumlanabilir? Aslında şimdiye kadar hep

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Türkiye'deki fiyat hareketlerini, enflasyonun talepten kaynaklandığının bir işaretidir, şeklinde yorumladık. Şimdi bir bakıma maliyetten kaynaklanan fiyat hareketlerinin yavaş yavaş ağırlığını artırdığını söylemek mümkün.

AKGÜÇ — Sanayi ürünleri fiyatlarının, tarım ürünleri fiyatlarının çok üstünde artmasını nasıl yorumlayacağız? Bu gelişmeler, sizin yorumunuzu destekler mi?

ÜLKEN — Tahmin ederim. Aynı

çerçeve içine oturtursak maliyetten gelen baskıların ağırlığını giderek arttırdığını görmek mümkün.

URAS — Müsaade ederseniz orada benim bir ilâvem olacak. Sanayi ürünleri fiyatlarında, maliyet artışları dışında sanayide az kapasite kullanımının oligopol şartları sonucu fiyatları yükseltme eğilimi çok hızlı bir şekilde görülüyor. Üretimi kısarak fiyatı arttırıyorlar.

ÜLKEN — Evet mümkün. Yine aynı çerçeve içinde bir ölçüde bu söylediklerinizi destekler bir durum, belki bir gösterge daha var. O da Türk Lirası'nın iç ve dış değerlerinin giderek açılması. Bu acaba, sanayi mallarına paradan kaçış olayının doğduğu bir talep midir? Bir talep yükselişi mi var? Biraz önce bahsedilen konulardaki kıpırdanma, canlanma aslında yine paradan kaçışın diğer bir göstergesi mi? Çünkü Türk Lirası'nın resmi değeri ile serbest piyasadaki değeri arasında göze çarpan farklar var bugün. Bütün bunlar belli ölçüde sanıyorum ki bir paradan kaçış olayının göstergeleri ve dolaşısıyla hepsi üst üste bindi mi, fiyatların biraz canlanma ve hareket kazanmasını sağlayan, ya da bu sonucu doğuran nedenler olarak karşımıza çıkıyor.

AKGÜÇ — Acaba Tahtakale piyasasında, yahut serbest piyasada çok farklı faktörler rol oynamıyor mu? Özellikle ihracat kredilerinin kapatılması sorunu... Birçok firma biliyoruz ki, bu piyasadan sağladığı döviz, ihracat dövizli olarak gösteriyor. Sayın Alkin demin değindi. Genel bir uyarma politikası olmayıp da çok fazla, aşırı sübvansiyon verildiği zaman, o dövizli ihracat yoluyla değil de başka yollardan temin etme eğilimi artmıyor mu? Bu da serbest piyasada veya Tahtakale piyasasında bir talep yaratmıyor mu?

ÜLKEN — Evet, iç destekleme veyahut ihracat kredilerinin istikrarsızlığı ana nedenler oluşturur derken, hepsini bir sonuç olarak, bu dediklerinizi de içererek karşımıza çıkarıyor sanıyorum. Yatırımlar konusunda arkadaşlarıma katılıyorum. Yalnız son rakamlarda sanıyorum ki kapasite kullanımında genelde % 4 - 5 puanlık bir artış görülüyor.

KİT'ler ve **KİT**'lerle birlikte bankalar şimdiki halde bir belirsizlik dönemine girmişlerdir gibime geliyor. **KİT**'ler için hazırlanmış olan Kanun Hükmünde Kararname'nin yayınlanmasına karşın, bankaların geleceğinin ne olacağı ancak zaman zaman yetkililerin verdiği beyanlarla karşımıza çıkıyor. Bu beyanlar ise çıkarılacak kararnamede aslında belirsizliği artıran unsurlar gibi gözükmeye başladı. Genelde söyleyeceklerim bu kadar.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, Türk ekonomisinin temel eksikliklerini giderebilmek açısından ne yapılabilir? İzlenen politikalarda ne gibi düzeltmeler önerilebilir?

giderek bozulan gelir dağılımı üzerindeki yapay olumsuz etkiler giderilmelidir

ALKİN — Önümüzde önemli sorunlar var. Bir de politik açıdan hareketli bir döneme giriyoruz. Birçok ülke yönetiminin çözüme çalıştığı sorunlar bizim de önümüzde. Büyümeyi hızlandırmak, gelir dağılımını düzeltmek, işsizliği azaltmak; aynı zamanda bütün bu işler yapılırken de enflasyonu tekrar canlandırmamak... Kabul etmemiz gerekir ki bu son derece güç bir manevra. Bu konu ile ilgili hedefleri belirtirken bir takım gerçekçi hesaplar yapmak la-

zım. Bütün bu son gelişmeler bize gösteriyor ki, Türkiye'de hâlâ çok iyi hesap yapılmıyor. Teşviklerin boyutları ile bu teşviklerden yararlanma arasında bir denge kurulacaksa, piyasanın bu dengeyi hangi yönde kuracağı hakkında önceden bir tahmin yapılmıyor. Birçok önlem alınırken, bunların matematik modellere dayanması gibi birtakım fantazilere kaçma eğiliminde değiliz ama, gerçekçi hesaplar yapılmadığı anlaşılıyor.

Türkiye'de işsizliğin önemli bir sorun olduğu açık. Bunun büyüme hızının yavaşlamasından kaynaklanan daha da ağırlaşmış şekliyle karşılaşılmış olduğumuz da açık. Gene bunun gelir dağılımı üzerinde çok olumsuz etkileri olduğunu da biliyoruz. Ama gelir dağılımı üzerinde birtakım yapay olumsuz etkiler de var. Bunları kısa dönemde makul ölçüler içerisinde gidermek mümkün. Bütün bu yıllar boyunca reel ücret ve maaşlarda oldukça önemli gerilemeler meydana geldi. İstikrar politikası uygulanan her ülkede etkilerin yeknesak olduğunu sanmıyorum. Örneğin İngiltere'de belki reel ücretlerin ve maaşların çok yavaş seyretmesi, istikrar politikasının sağlığı için son derece önemli bir koşul. Acaba Türkiye için böyle mi? Mesela bazı sektörlerdeki talep darlığının nedeni buradan kaynaklanabilir mi? Bugünkü maaş ve ücret düzeyi ile artık belli sanayi mallarına karşı talep yönetmenin olanağı kalmadı. Bırakın gayri menkulü, evi, hatta otomobili; belli dayanıklı tüketim mallarına dahi bu maaşlarla ve ücretlerle talep yönetmenin imkanı yok. Türkiye'nin dış ticarete karşılaştırmalı üstünlük avantajını korumak ve ülkede enflasyonist gelişmeyi yavaşlatılabilmek için ücret ve maaşlarda son derece ılımlı nakdi artışları önerdik, bunları da gerçekleştirdik. Ama acaba talebin daralmasında bunun etkisi olmadı mı? Gelir dağılımını çift yönden mi

bozduk? Bir yandan emek piyasasını baskı altında tutarak, nakdi ücret ve maaşları çok yavaş geliştirdik; bunun talebi daraltması yüzünden üretimde bazı aksamalar meydana geldi. Diğer yandan üretimdeki aksama, gelir dağılımı üzerinde bir olumsuz etki daha yarattı. İşte bunların hepsi hesap işi.

Başka ülkelerde uygulanan istikrar politikalarının koşullarına ve sonuçlarına bakarak kendi ülkemiz için genelleme yapmamamız lazım. Başka ülkelerde uygulanan politikaların etkileri çok farklı olabilir. Bizim kendi ülkemizde hangi etkilerin ortaya çıkabileceğini, hangi etkilerin daha olumsuz olabileceğini iyi belirlememiz ve bu belirleme sonunda da bazı değişiklikler önermemiz gerekiyor. Bence gelir dağılımı giderek önem kazanmaya başladı Türkiye'de. Üstelik bu sadece iktisadi bir olay değil, bunun toplumsal ve ileride siyasal etkileri de olacak. Bu kadar görmezden gelemeziz bu sorunu. İşsizlik sorununu çok konuşuyoruz. Bu sorunun kısa dönemde çözümünün ne kadar güç olduğunu da biliyoruz. Ama kısa dönemde şu gelir dağılımını düzeltmek için birşeyler yapmak gerekiyor. Ayrıca gelir dağılımının giderek bozulması, ileride karşımıza çıkacak birtakım sorunların birikmesine, sorunların büyümesine neden oluyor. Bu riski de göze almamak lazım. Akıllı bir hespla ücret ve maaşların ne olması gerektiğini iyice belirlememiz gerek. Ayrıca gene çok açık olarak söylemek lazım: Resmi enflasyon oranlarına göre bazı hesaplar yapılabilir, ama gelir dağılımı hesabı yapmak yani ücret ve maaş hesabı yapmak çok gerçekçi değildir. Ayrıca Türkiye'de perakende fiyatların gelişmesini de sağlıklı biçimde ölçemiyoruz. Toptan eşya fiyatları için birtakım endeksler yayınlanıyor ama biliyoruz ki ülke düzeyinde bir tüketici fiyatları endeksi sağlanmıyor.

Türkiye'yi kavrayan tüketici fiyatları endeksi yok. Verilen resmi rakamlara göre ücret ve maaşları belirlemek büyük haksızlık.

AKGÜÇ — Kaldı ki, son 10 yılda resmi rakamlara göre de % 34 bir gerileme tespit edildi, reel ücretlerde...

ALKİN — Onlara göre dahi bir gerileme. Bir de tüketici fiyatları endeksinin gerçek olarak nasıl seyrettiğini düşüncecek olursak, gerileme gerçekte çok daha büyük. Ama bu konuda elimizde resmi verilerden başka bir veri yok. Resmi verilerden de ben hesaplama yöntemi eksikliğinden filan bahsetmiyorum; bütün Türkiye'yi kavrayan bir tüketici fiyatı endeksi olmadığından, bu hesapların doğru yapılamadığını ifade ediyorum. Tekrar ediyorum, gelir dağılımı sorunu bu kadar gözardı edemeyiz. Çünkü bu sadece ekonomik bir olay değildir.

AKGÜÇ — Kaldı ki, geçen yıl İstanbul Sanayi Odası'na yapılan anketlerde talep darlığı, kapasite kullanımını sınırlayan etmenler arasında birinci sırayı almıştır. Talep yetersizliği, finansmandan dahi ön plana geçmiştir. Bu da sizin görüşünüzü bir yerde destekliyor... Evet Sayın Uras, sizin bu konularda görüşleriniz nedir? Bu işsizlik sorunu nasıl çözülebilir? Gelir dağılımını nasıl düzel-

tebiliriz? Somut bazı öneriler getirelim.

herkese iş
bulunabilmesi için
yatırımların başlaması
ve bunda devletin
öncü olması gerek

URAS — Bugüne kadarki ekonomik politikada iki gösterge üzerine ağırlık veriliyor: Enflasyon ve ihracat. Halbuki enflasyon ve ihracat rakamları tek başlarına Türk ekonomisinde halkın mutlu bekleyişlerini cevaplandırabilecek göstergeler değil. Üç senedir istikrar programı uygulanıyor; bu istikrar programından sonra bir hareket gelmesi lazım. Bu hareketin başlangıcı, herkese iş bulunması. Herkese iş bulunması için de yatırımların başlaması lazım. Yatırımları kim başlatacak? Türkiye'de yatırımlarda hep devlet öncü olmuştur. Türkiye'de eğer devlet yatırımları başlatmazsa özel sektörde bir hareket olabileceğine inanmıyorum. Onun için önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarındaki hızlanmanın, ben Türk ekonomisindeki hareketin temel taşı olduğuna inanıyorum. Kamu yatırımlarında hızlanma nasıl olur? Kamu yatırımlarını hızlandırılmakla kamu yatırımları hızlanır mı? Bu önemli bir meseledir, çünkü kamu yatırımlarının hızlanması için paraya ihtiyaç var. Devletin kaynakları yetersiz. Üç yıldır devlet cari ve transfer harcamaları dışında yatırım yapmadığı halde gene de zorlanıyor. Bu yılki vergi tahsilat durumu da ortada. Beni ümitsizliğe sevkeden, önümüzdeki bütçe döneminde de kamu yatırımları konusunda böyle bir imkânın olmayacağı kanaati...

Efendim, burada tabii dış borçlanma ve yabancı sermaye olanakları

- ◆ Yapacak işi çok ve çalışmaya niyetli olanlar vakit bulabilirler.

Samuel Smiles

- ◆ Bilgisiz bir kimse savaş davasına benzer; sesi çok, içi boştur.

Sadi

akla gelebilir. Ben yabancı sermayenin Türkiye'nin kısa döneminde, orta döneminde hiçbir katkısı olmayacağı inancındayım. Yabancı sermaye konusunda daha önceki toplantılarda Sayın Akgüç'ün de belirttiği gibi, abartmalar ve bekleşimler içindeyiz; ancak hiçbir şeyin gelmediğini de görüyoruz. O zaman biz ne yapacağız? Önümüzdeki yıllar için nasıl bir atılım bekliyoruz? Hiç olmazsa bundan sonra dengeli uygulama programlarını hazırlamak ve uygulamak gereği ortaya çıkıyor. Sanayide yeni yatırımlar canlanıncaya kadar, hiç olmazsa tarımsal alanda, daha az yatırımla daha çok üretim artışı sağlayacak bir takım girişimleri ciddiye almak gerektiği kanısındayım.

AKGÜÇ — İnşaat sektörünün canlandırılması ya da orman ürünlerinin değerlendirilmesi, bir de el ve cv sanatlarına önem verilmesi, acaba işsizliğin çözümüne katkıda bulunabilir mi?

URAS — Ben konut yatırımlarında önümüzdeki dönemde pek büyük ümit görmüyorum. Çünkü konut yatırımlarında önemli inşaat girdilerinin pahalalanması, inşaat faaliyetlerini yani yatırımcıyı caydırıyor. Fakat bence yatırımlarda öncü olan devlettir. Devletin de bayındırlık yatırımlarına, öncelikle altyapı yatırımlarına yönelmesinde büyük yarar görüyorum. Altyapı yatırımları derken liman, baraj yatırımlarını, anayol yatırımlarını kastediyorum. Sosyal amaçlı yatırımların bir süre ertelenmesinin yararlı olacağı kanısındayım. Çünkü o kadar büyük bir yaygınlık, yatırım harcamalarının etkinliğini önleyecek.

AKGÜÇ — Çok sayıda projeye aynı anda başlandığından, projelerin zamanında tamamlanamaması büyük savurganlığa sebebiyet veriyor. Yatırım projeleri öncelik sırasını iyi sap-

tamalı ve olanaklarımızı az sayıda proje üzerinde yoğunlaştırarak bunları gecikmeden üretime sokmalıyız.

URAS — Zamanında tamamlanma konusunda bir örnek olarak geçenlerde televizyonda yayınlanan Antalya Liman Projesi'nden söz etmek istiyorum. Antalya Liman Projesi senelerdir devam eden bir yatırım. Meğer 4 tane vinç yapılmadığı için bugüne kadar Antalya Limanı'nda gemiler kendi imkânları ile boşaltma yapıyorlarmış. 4 vinç için 80 milyon liralık yatırım yapılmış. Şimdi bu 80 milyon liralık yatırım sayesinde limanın kapasitesi % 300 artırılmış. Bu tip çok büyük kayıplar var.

kamu kesiminde kaynaklar etkin kullanılmadığı gibi insan faktörü de ihmal ediliyor

ALKİN — Ben Sayın Uras'ın sözleri ile bağlantılı olarak bir de sizin, «Gelir dağılımını düzeltmek için kısa dönemde ne yapılabilir?» sorunuza bir cevap vererek görüşümü açıklayayım. Aynen Sayın Uras'ın söylediği gibi, devlete bir öncelik verilebileceği kanısındayım. Egemen olan kanı nedir? Kamunun elinde yeterli kaynak olmadığından, istihdam ettiği çok kalabalık bir memur ve işçi kitlesi bulunduğundan, transfer ve cari harcamalar da oldukça önemli bir oran tuttuğundan; maaşları ve ücretleri daha yüksek düzeylere çıkartmak, reel artışlar vermek olanaksızdır. Ben kesinlikle bu kanıyı paylaşmıyorum. Biz sadece KİT'lere yükleniyoruz, kaynak kullanımında etkin davranmadıkları için. KİT'ler dışındaki kamu kesimi acaba kaynakları etkin kullanabiliyor mu? Yatırımlardan

bahsediyoruz. İnsana para vermeyen, malzemeye para veren bir zihniyet hâkim. Ayrıca cari harcamalar dışındaki harcamalarda ve cari harcamaların bir bölümünde ne kadar israf yapıldığını, ne kadar gereksiz harcamaya yapıldığını, ne kadar büyük bo-yutlarda harcamalar yapıldığını görmekteyiz. Eğer kamu kaynakları daha etkin ve iyi kullanılsa, pekala bunlardan çok önemli bir kısmı personel harcamalarına ayrılarak kamunun istihdam ettiği memur ve işçilerin maaşlarına önemli katkılarda bulunulabilir.

Diyebilirsiniz ki; peki, bu istikrar politikasını bozmayacak mı, enflasyonu körüklemeyecek mi? Tabii bu tehlike var. Oligopolcü olan piyasalarda bir talep genişlemesi olduğunda, üretimin buna ayak uydurmasından önce fiyatların yükselmesi ihtimali çok daha yüksek. Bunu kabul ediyoruz. Ama yine de kamunun elindeki kaynakların daha etkin kullanılması ile personel harcamalarında belli düzeyde bir iyileştirme sağlanabileceği kanısındayım. Alışkanlıklar, yasalar bu etkin kullanımı engellemektedir. Oturup bunun hesabı da yapılmıyor. Acaba aynı yatırımlar daha düşük bedellerle gerçekleştirilebilir mi? Kamu kesiminin, alımlarını daha düşük fiyatlarla gerçekleştirme olanağı var mıdır? Bunların bir hesabının yapıldığı kanısında değilim. Kamunun vergi gelirini etkin bir şekilde toplayamadığından da devamlı şikâyet ediyorsunuz, ama KİT'ler dışındaki kamu kesiminin topladığı kaynakları da etkin biçimde kullanmadığı, örnekleriyle açık olarak önümüzde...

AKGÜC — Türkiye'de kaynak kullanımında muhakkak bir etkinlik sağlamak lazım, kaynakları büyük ölçüde kısa dönemde genişletemediğimize göre...

ALKİN — Bu etkinliği sağlayamadığımız için insan faktörünü ihmal

ediyoruz. Etkin kullanmadığımız kaynaklarda büyük savurganlıklar yapıyoruz. Yatırım harcamalarında ve mal, malzeme alımında, malzeme tahsisinde bu savurganlığı görüyoruz; fakat insanlara para vermekten devamlı kaçıyoruz, kaynakların darlığından söz ederek... Böyle mantıksız bir olgu, devamlı eleştiriye tabi tutulmalı ve iyileştirmek için de kamu elinden geleni yapmalı. Bir dağınıklık, bir rastgele uygulama ile kamu kaynakları büyük çapta israf edilmektedir.

AKGÜC — Teşekkür ederim. Sayın Ülken, sorunların çözümü konusunda sizin görüşlerinizi alabilir miyiz?

türk ekonomisinde etkinliğin yanı sıra zaman maliyeti kavramı da henüz pek yerleşmemiştir

ÜLKEN — Evvela şuradan başlamak gerek sanıyorum. Türkiye siyasal açıdan yeni bir döneme girmektedir. İktisadi sorunların giderek ağırlaşması halinde siyasal gelişmeler için de kötü bir başlangıç, zorlaştırıcı bir başlangıç olabilir. O bakımdan genellikle siyasi ve iktisadi istikrarın beraber olmasını özlerken, iktisadi durumun, özellikle bu dönemde çok ağırlıklı öneme sahip olduğunu öncelikle belirtmek gerekir. «Türkiye'de neler yapılabilir, neler yapılmalıdır?» derken, Türk ekonomisinde etkinlikle birlikte zaman maliyeti kavramının da henüz pek yerleşmemiş olduğunu göz önünde tutmamız gerekir. Bütün bu gecikmeler ve belli projelerin hangisine ağırlık verilmeli? Çabuk bitmesi gerekenlere mi, yoksa anıtsal eserlerin yapılmasına mı? Bütün bunlar, bizi bir bakı-

ma, belli ölçüde zaman unsurunun nasıl devreye sokulabildiği ve değerlendirildiği üzerinde, hep şüphe bırakıyor ve belki de Türk ekonomisinde tahminlerin üstünde israflara yol açıyor. Etkin kullanım konusunda bir örnek vereyim. Bütün Türkiye'yi birbirine katan, aylarca televizyonda, radyoda, gazetelerde konu olan Emlak Vergisi'ni düşünün. Maliye Bakanlığı, Emlak Vergisi üzerine kurslar açar, bunun nasıl uygulanacağını öğretmeye çalışırken, kuyruklar vergi dairelerinde bir kilometreyi bulurken; söz konusu verginin bütçe içindeki payı % 1'in altında kalmaktadır. Şimdi etkinlik diyoruz. Etkinliğin zayıflığını somutlaştıracak, bundan daha güzel bir görüntüyü bulmak, sanırım ki anlamsız kalabilir.

Devletin Türk ekonomisindeki, kamu iktisadi kesimindeki rolünü de biliyoruz. O bakımdan benim kanımcıca, gerek ekonominin canlanmasında gerek yatırımların harekete geçmesinde sanıyorum ki, kamu iktisadi kesiminin çok büyük fonksiyonları vardır. Geçen yılların üretim rakamlarına baktığımızda, en bunalmış dönemlerde, o şartlarda dahi sağlanan üretimde yine kamu iktisadi kesiminin büyük ölçüde ağırlıklı rolünü hep gördük. O bakımdan devletin burada önemli rolü ve yönlendirici etkisi mutlaka vardır ve bunu kabul etmek gerekir. Bütün bunlar, fiyat hareketleri, hepsi aslında somut görüntü olarak Türk ekonomisinde gelir paylaşımı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de bütün göstergeler gelir paylaşımının giderek bozulduğunu gösteriyor. Bu bakımdan sanıyorum ki yapılması gereken en önemli işlerin başında; bozulan gelir paylaşımını hiç olmazsa bir parça düzeltmek ve etkilerini azaltabilmek için, vergileme alanında büyük radikal bir değişimin ortaya çıkması geliyor. Kanımcıca sabit ve dar gelirli lehine yapılacak bir vergi düzenlemesi,

bugün Türkiye'nin sorunlarına büyük ölçüde çare olacak bir nitelik taşıyor. Gerek talep noksanlığının giderilmesi, gerek gelir paylaşımının bozukluğunun düzeltilmesi için, sabit ve dar gelirli lehine, özellikle Gelir Vergisi'nde çok radikal bir değişime yapılması zorunludur.

Bunun dışında işsizlik, Türkiye'nin geleneksel sorunudur. Geleneksel sorun olmasına rağmen, işgücü fazlası olarak verilen % 20 dolayındaki böyle ağırlıklı bir oranla bir ekonomi, hangi ekonomi olursa olsun, çatlama mahkûmdur. Onun için Türkiye'deki işsizliği, bu yönden değerlendirerek % 20'yi aşan bir işsiz oranının var olduğu şeklinde yorumlamamak gerekir.

Gelelim konut sorununa... Türk halkı konutunu sever. Hiçbir yabancı dilde atasözü olarak «dünyada mekân, ahrette iman» diye bir atasözü yok. Bu, Türk halkının geleneksel olarak konuta düşkünlüğünü gösteriyor. Dolayısıyla elindeki en ufak imkânda dahi Türk halkının belli bir konuta yönelme arzusu vardır. Acaba konut yapımının durması, Sayın Uras'ın dediği gibi, girdi fiyatlarının fazla yükselmesinden mi doğuyor? Yoksa gelir paylaşımının daha çok bozulduğunu gösteren bir gösterge mi oluyor? Çünkü yüksek fiyatlı konutların talebinde herhangi bir azalma olmadığını görüyoruz. Bu bakımdan sanıyorum ki gelir paylaşımında yapılacak düzeltme, aslında konut yatırımları için büyük bir itici güç olabilir. Ve son zamanlarda inşaat sektöründeki hafif kıpırdamayı, herşeye rağmen yine girdilerden ziyade, paradan kaçma olayının bir yeni sığınağı olarak görmeye başladım. Ama bütün bunların temelinde, sanıyorum ki Türkiye ekonomisinin hızlandırıcı gücü olarak, çok bozulan gelir paylaşımını üzerinde radikal bir düzenlemeye gitmek yatıyor.

genel değerlendirme

AKGÜÇ — Bugünkü toplantıda ileri sürülen görüşleri ana hatları ile şöyle özetlemek mümkün :

Yılın ilk aylarındaki sanai üretim rakamlarına bakarak, yıl sonu itibariyle büyüme hızı tahmini yapmak. Türk ekonomisinin özellikleri dikkate alındığında çok zor görülmektedir. Bununla beraber, tarım ke-

siminde geçen yıl olduğu gibi % 6'nın üstünde bir büyüme hızı elde edilemediği takdirde, 1983 yılında ekonominin büyüme hızının, geçen yılki % 4.8'lik düzeyin altında kalması olasılığı yüksektir.

İnşaat ruhsatlarında hem sayı hem de yüzölçümü olarak geçen yıla kıyasla bir artış, yatırım malları itibarında ufak da olsa bir yükselme; yatırım faaliyetlerinde bir kıpırdama izlenimi vermektedir.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı : 500.— TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4 Cağaloğlu - İstanbul

Telefon : 26 34 11

Not : Ödemeli postalama yapılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenlerin, kitap bedeline 65.— TL tutan pul parasını ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Kitapçılar İçin Genel Dağıtım :

GE - DA

Yılın ilk dört ayında % 11 - 12 oranında gerçekleşen fiyat artışı, 1983 yılında enflasyon hızının % 30 dolaylarında olabileceği tahminini kuvvetlendirmektedir. Birçok sektör talep yetersizliğinden yakınırken, sınai firmalarca talep yetersizliği kapasite kullanımını sınırlayan en önemli etken olarak gösterilirken, fiyat artışlarının sürmesi; talep enflasyonundan çok ekonomide maliyet yükselişinden kaynaklanan bir enflasyon yaşandığı savını güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra, toptan eşya fiyatları endeksinin geçinme endekslerinden daha hızlı yükselmesi, sınai hammadde ve yarı mamülleri fiyatlarının, gıda maddeleri fiyatlarından çok daha hızlı bir tempoda artması, maliyetlerden kaynaklanan bir enflasyonun varlığını destekleyen diğer göstergeler olmaktadır.

İlk üç aylık verilere göre, dışalım artışındaki yavaşlamaya karşın, dışalımın hızla büyümesi, dış ticaret açığının bu dönemde % 50 oranının üstünde büyümesine neden olmuştur. Dıştımdaki yavaşlamanın yanı sıra işçi dövizlerinin de azalması, 1983 yılında ödemeler dengesi sorununun yine ön plana çıkmasına yol açabilecek gelişmeler olarak görülmektedir.

Nisan ayında mali af operasyonu nedeniyle emisyonadaki arızı çıkışı bir yana bırakılacak olursa, banknot hacmindeki gelişmeler, normal mevsimlik eğilimlere fazla ters düşmemektedir. Bununla beraber emisyon genişlemesinin, hedeflenen limitlerin biraz üzerinde olduğu gözlenmektedir. Banka mevduatı ise yılın ilk 4 ayı sonunda henüz 1982 yıl sonu düzeyine ulaşamamıştır. Bankaların yıl sonlarında yapay mevduat yaratmaları, mevduatın yılın ilk aylarında gerilediği gibi görüntü vermesine neden olmaktadır. Banka kredilerinin ise, 1982 yılına kıyasla yılın ilk dört

ayında daha hızlı bir artış eğilimi içinde olduğu gözlenmektedir.

Gelir dağılımının bozulması ve yatırımların yavaşlaması veya durması, ekonominin en önemli sorunları olarak görülmektedir. Bu sorunların çözümü için, vergi yükünün çalışanlar lehine hafifletilmesi, kamu harcamalarında etkinlik sağlanması

Dr. Öztin AKGUÇ

ve devletin özellikle altyapı yatırımlarını hızlandırması önerilen önlemlerin başında yer almaktadır.

Yılın ilk aylarına ilişkin ekonomik göstergeler, 1983 yılı için öngörülen büyüme hızı, dıştımda, enflasyon oranı, cari işlemler açığı hedeflerine ulaşmanın çok zor olacağını ortaya koymaktadır.

Toplantıya katıldığımız için hepimize teşekkür ederim.

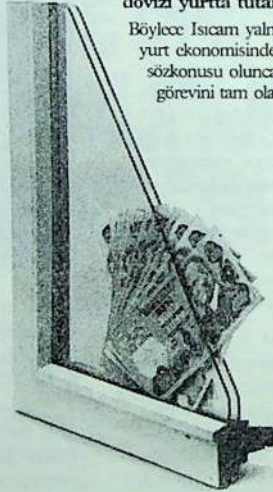
Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 20 Mayıs 1983 tarihinde yapılmıştır.

pencerenizdeki tasarruf hesabı

Para biriktirmek iyi şeydir.
Ama para yalnız üstüste konularak biriktirilmez.
Isıcamlar da insanın para biriktirmesini sağlar.
Isıyı odada tutar.
Dengeli bir yakıt harcaması sağlar.
Isıcamlı evde oturan kişi bilir ki
yakıtta verdiği para
harcadığı ısının tam karşılığıdır.
Isıcamlar tasarrufun ta kendisidir.
Ne yakıt boş gider, ne de para.

Bu arada boşa gitmeyen birşey daha vardır:
Ülke ekonomisinin petrol gereksinmesi için
yurt dışına ödenen dövizler.
En küçük evden başlayarak en büyük binaya kadar
**Isıcamlarla donatılan yapılar ısıyı odada,
dövizini yurttan tutarlar.**

Böylece Isıcamlar yalnız evlerdeki tasarruf değil,
yurt ekonomisindeki tasarruf da
sözkonusu olunca
görevini tam olarak yapar.

ISICAM SİSTEMİ NEDİR?

Isıcamlar, iki cam plakasının araya bir metal çita konularak
sızdırmaz özel elastik dolgu ile bağlanmasından meydana gelir.
Metal ara çitanın içi, hava boşluğunun devamlı kuru
kalması için özel nem emici bir maddeyle doldurulmuştur.
İçerde kalan kuru hava boşluğu Isıcamların yalıtımlığını sağlar.

Genel Dağıtım:

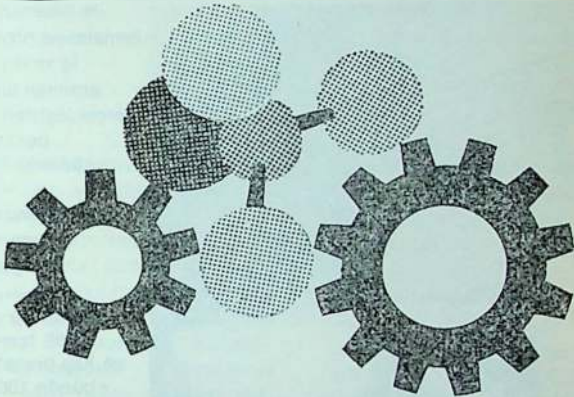
Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beyler Han, Şişli-İstanbul Tel. 146 11 30 (6 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişli ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

SENAPLAST

"plastik şişe"

PVC ve PE şişe üretiminde üstün teknoloji ve tartışılmaz kalite...

SENAPLAST, plastik şişe ve plastik ambalaj ürünleri yapımında, ülkemizin önde gelen, çağdaş üretim teknolojisine sahip tesislerden biridir. Üstün kalitesi ve çağdaş pazarlama anlayışı

ile ülkemizin belli başlı firmalarına hizmet sunuyor. İç ve dış pazarlarda aranılan ürün yapımını gerçekleştiren SENAPLAST deneyimli teknik kadrosu ve yeni ilave tesisleri ile konusundaki tüm sorunlara çözüm getirmektedir.

5000 metrekaresik kapalı bir alanda yılda 3000 ton plastik şişe ve kap üreten SENAPLAST,
•günde 100.000 PVC ve PE şişe •plastik şişe ve kaplar üzerine ofset ve serigraf baskı.
•Komple enjeksiyon ve süflaj kalıp yapımı.
•50 cc'den 50 litreye kadar plastik şişe ve bidon üretimini gerçekleştirmektedir.

SENAPLAST

PLASTİK ve MAKİNA SANAYİİ A.Ş.

Sermayesi: 750.000.000.-TL

Firuzköy Yolu Avcılar / İstanbul

Tel : 73 40 01 ve Avcılar: (9. 1881) 1327 ve 1535

Enflasyonun Yapısı ve Enflasyonla Mücadele

YARD. DOÇ. DR. SEYFETTİN GÜRSEL

ENFLASYONLA etkin bir mücadele şüphesiz enflasyonu doğuran nedenlerin ve gerçekleşmesini sağlayan mekanizmaların isabetli teşhisinden geçer. Teşhis yanlış olduğunda anti-enflasyonist politikalar da kaçınılmaz olarak etkinlikten uzak ve yüksek maliyetli bir karakter kazanacaklardır. Enflasyonla mücadelenin güncelliğini sürdürdüğü bir dönemde, Ataman Aksoy'un «Türkiye'de enflasyonun yapısal nitelikleri, 1950-1979» (1) adlı çalışması ülkemizdeki enflasyon deneyimini ciddi bir çözümlenmeye tabi tutarak onu anlamada yardımcı bir çalışma olması bakımından dikkat çekiyor.

Aksoy bu konudaki mevcut teorilerin ve bu teorilerin gelişmekte olan ülkelere uygulanış biçimlerinin Türkiye'de enflasyonu ne ölçüde açıklayabildiğini sınıyor. Yazar 1950-1979 verilerini kullanarak, günümüzde iktisatçıların çok sık başvurdukları bir yön-

tem olan regresyon analiziyle enflasyon haddine etki yapan faktörleri ve önem derecelerini tespit etmeye çalışıyor.

Saf Monetarist Model

İlhamını monetarist teoriden alan bu model enflasyonla para arzı arasında, eğer üretimde bir değişiklik yoksa, birebir bir ilişki olduğunu öne sürüyor. Nitekim Türkiye için kurulan denklemde enflasyon haddi ile para arzı artış hızı arasında tam bir paralellik kuruluyor. Buna karşılık üretimde artışın enflasyonu aksi yönde, para arzından daha çok etkilediğini gözlemliyoruz. Öte yandan enflasyon beklentisinin etkisi son derece düşük bulunuyor.

Yazar haklı olarak bu modelin açıklama gücünü iki nedenden ötürü yetersiz buluyor. Birincisi **saf monetarist model** para arzındaki değişmeler ile üretim arasındaki ilişkiyi yadsıyor. İkincisi nispi fiyatlardaki değişmelerin (tarım ürünleri fiyatlarının, sanayi ürünleri ve hizmetlerin fiyat-

(1) Ataman Aksoy, *Structural Aspects of Turkish Inflation, 1950 - 1979*, World Bank Staff Working Papers, No. 540, 1982.

larına oranı) para arzı ve üretim üzerindeki etkilerini, dolayısıyla da enflasyona yaptığı katkıyı yapısı icabı dışlıyor.

Neo-monetarist Model

Bu model, yukarıdaki eksikliklerden ilkinin gidermeye çalışması bakımından saf modele göre ileri bir adım sayılabilir. Üretim artışını etkileyen faktörler ve bunların nispi önemleri hesaplandığında, 1950-1979 arası için elde edilen bulguları şöyle özetleyebiliriz : Kısa dönemde para arzındaki beklenmedik artışlar (yazarın tanımına göre para arzındaki artış eksi enflasyon beklentisi) milli geliri arttırıcı bir etki yapıyor. Örneğin %10' luk bir artış milli gelir artışında 1.72 puanlık bir yükselme sağlıyor. Ancak bu sonuç ödemeler bilançosu bunalımı yoksa geçerli; bir başka deyişle gerekli ithalat yapılabiliyorsa artış olanaklı. Aksi takdirde ithalatta meydana gelen tıkanıklık enflasyon beklentisinde bir sıçramaya yol açtığından, dolayısıyla da para arzındaki **beklenmedik artış** sifıra yöneldiğinden üretim artışı beklemek hayal oluyor.

Bu sonucun daha çok kısa dönem için geçerli olduğunu belirtelim. Nitekim para arzı artmaya devam ettiği takdirde enflasyon beklentisi de hızlanarak artacağından, canlı talepten kaynaklanan milli gelirdeki artışlar da giderek azalacaktır. Aksoy'un geliştirdiği çerçeveye çelişmeksizin bu azalışı şöyle açıklayabiliriz : Para arzında sürekli sıçramalar yaparak yüksek bir büyüme haddi sağlamak olanaksızdır. Kaldı ki, yukarıda da değindiğimiz gibi dış ticaret tahdidi kendini hissettirmekte gecikmeyecek-

ti. Yavaş yavaş hızlanan enflasyon, üretim artışı sürekli olsa da, sabit kambiyo kuruyla birleştiğinde 2-3 yıl sonra ihracatı ciddi biçimde engelleyeceğinden, ödemeler bilançosu bunalımı kaçınılmaz olacaktır. Tabii eğer, 1958'de dış yardım, 1970'lerde de işçi dövizlerinde olduğu gibi beklenmedik bir döviz geliri ortaya çıkmazsa. Böylece büyüme ithalat yetersizliği tavanına çarparak duracaktır.

Bu iktisadi ilişkiler bütünü ve mekanizma elbette tersine de işletilebilir. Para arzında, daha doğrusu artış hızında beklenmedik (iktisadi ajanlarca öngörülme) azalmalar olduğunda, bu değişme kısa dönemde fiyatları az, üretimi ise olumsuz olarak çok etkileyecektir. Enflasyon hızının bu yolla azaltılması ancak uzun dönemde olanaklıdır. Ne var ki amaçlanan düşük enflasyon hızına ulaşmak için 4-5 yıl beklemek gerekecektir ve tüm bu dönem boyunca durgunluğa ya da daha iyimser bir tahminle yetersiz büyümeye katlanmak gerekecektir. Nitekim 24 Ocak 1980'den beri yaşanan durum da budur.

Görüldüğü gibi bu model, üretime para arzı, enflasyon beklentisi ve dış ticaretteki gelişmeler arasında bir ilişki kurması bakımından ilginç. Ancak en önemli faktör olarak karşımıza çıkan para arzını dışsal bir değişken olarak ele almaya devam etmesi, ekonomide enflasyonun ortaya çıkışını tam olarak aydınlatmaya engeldir. Para arzındaki beklenmedik artışların, ya da biraz farklı ifade edecek olursak, 1950-79 arası Türk ekonomisinin yaklaşık % 6 olan doğal büyüme hacminin gerektirdiği para arzı artışından daha yüksek artışların kaynağını belirlemedikçe, anti - enflasyonist mücadele politikala-

rı saptamakta başarısız kalırız. Bu nedenle yazar son olarak yapısalci model ele alıyor.

Yapısalci Model

Bu model Latin Amerika ülkelerinde enflasyonu açıklamada yaygın olarak kullanılmıştır. Modelin temel tarım ürünlerinin fiyatları ile başta sanayi ürünleri olmak üzere diğer ürünlerin (hizmetler vb.) fiyatları arasındaki nispi değişmelerin etkilerinden oluşmaktadır. Para arzında iktisadi ajanların öngörmedikleri bir artışın fiyatları üzerindeki etkisi bu iki kesimde (tarım ve tarım dışı) farklı olacaktır. Tarımda üretim artışı zaman alacağından (yaklaşık 1 yıl) talep artışı büyük ölçüde fiyatlara yansımaya geçecektir. Dolayısıyla ekonomide nispi fiyat yapısı tarım kesimi lehine değişecektir. Tarımsal ürünler ücret maliyetlerinin en önemli belirleyicisi ve bir kısım sanayi dalında da girdi olduklarından maliyet enflasyonu mekanizması faaliyete geçecektir.

Kısaca özetlediğimiz yapısalci çözümlenmenin Türkiye için ne ölçüde geçerli olduğu araştırılıyor. Nispi fiyat yapısının tarım lehine değişmesinin enflasyonu hızlandırdığı sonucuna 1950-79 arası rakamlara bir göz atıldığında kolayca varılabiliyor. Ancak Aksoy enflasyon mekanizmasının Türkiye'de farklı olduğunu iddia ediyor. Para arzında öngörülmeyen bir artış şüphesiz tarım fiyatlarını diğer ürünlerin fiyatlarından daha hızlı artırıyor. Ne var ki Türkiye'de geleneksel hale gelen hükümetin tarım ürünlerini büyük ölçüde sübvansiyone etme politikası, reel kaynak transferleri yerine Merkez Bankası kaynaklarına başvurularak uygulandığından,

para arzını arttırıcı bir etki yapıyor. Sonuçta ekonomi maliyet enflasyonundan çok talep baskılı ve kendi kendini besleyen bir enflasyon süreci ile karşı karşıya kalıyor. Sonucu biliyoruz: Hızlanan enflasyon, bozulan dengeler ve toplumsal maliyeti yüksek klasik istikrar önlemleri.

Enflasyonla Mücadele

A. Aksoy'un incelemesinin vardığı sonuçlar daha önce de «mevlithanlık» yapmayan iktisatçılar tarafından önemli ölçüde dile getirilmiştir. Bununla birlikte yazarın başarıyla uyguladığı ve güvenilirliğinden kuşku duymayacağımız niceliksel yöntemlerle bu sonuçları bir kez daha perçinlemesi ve anti-enflasyonist politikaya ışık tutması, önemli bir katkı olarak kabul edilmelidir. Işık tutması diyoruz, çünkü yazar etkin bir anti-enflasyonist politikanın ne olması gerektiğini belirtmiyor. Belki de incelemesinde sözünü ettiği daha kapsamlı bir çalışmaya bırakıyor bu sorunu...

Aksoy'un çözümlenmesinden yola çıkarak böyle bir politikanın temel taşlarının ne olması gerektiğini kısaca tartışmak istiyoruz. Hemen belirtmek gerekir ki, 24 Ocak espirisinin başlıca anti-enflasyonist silahı olan salt para arzını denetlemeyi başlıca araç kabul eden politikanın tek alternatif olmadığı gibi, yüksek toplumsal maliyetli bir politika olduğunu söyleyebiliriz. Hükümetler tarım fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde (1954, 1972, 1978) çaba sarfettikleri halde para arzını dizginlemekte başarılı olamamışlardır. Bir ekev bacayı sardıktan sonra, bir yandan sübvansiyon politikalarının büyük ölçüde terk edilmesi aşırı değerli kur politikası

yüzünden mağdur durumda olan tarım kesimi aleyhine gelir bölüşümünü bozarken, öte yandan para arzının saf monetarist model uyarınca kısılmaya çalışılması üretimi olumsuz yönde etkilediğinden, enflasyonla mücadele hem zahmetli hem de yüksek maliyetli olmaktadır. Amaç enflasyonla öncelikle mücadele yerine, enflasyonla mücadelenin olumlu koşullarını yaratmak olmalıdır.

Her şeyden önce para arzı - enflasyon psikozundan kurtulmak gerekir. Türk ekonomisinin doğal büyüme haddinde seyredebilmesi için talebin makul bir ölçüde canlı tutulması uygundur. Ancak bu politika iki temel yapısal reformla desteklenmelidir⁽²⁾. İlki ödemeler bilançosu tahdidini kaldırmaya yönelik olan denge kuru politikasıdır. Aşırı değerli kur politikasına son verilmelidir. Bu hedefe ulaşmanın yolları tartışılabilir. Ama varılacak hedef açıktır: Konvertibilite. Bu politika aynı zamanda tarımdan do-

laylı olarak kaynak aktaran yapıyı kökünden değiştirecektir. Böylece tarım fiyatları politikası sürekli olmaksızın çıkararak konjonktürel hale geleceğinden, gerçek niteliğine kavuşacaktır. İkincisi genel olarak destekleme politikaları temelden değiştirilmelidir. Bu değişiklik para arzında istenmeyen gelişmelerden sakınmak, daha teknik bir deyişle nispi fiyat yapısının uyumlu olmasını sürekli kılmak için gereklidir. Gelir bölüşümünde sosyal adalet gözetilmek istendiğinde ve/ya da ihracat bir miktar omuzlanmak istendiğinde, bu mutlaka reel kaynak transferleri aracılığıyla yapılmalıdır. Bunu başarmanın yolu mevcut vergi sistemini ciddi biçimde reforme etmekten, özellikle de yeni kur politikası ile mağdur durumdan kurtulacak olan tarım kesimini vergilendirmekten geçer⁽³⁾. Bu koşullar hazırlanmadıkça günümüzde uygulanmakta olan anti-enflasyonist politikanın yükünün giderek ağırlaşacağından kimsenin kuşkusu olmasın.

(2) Bu reformlar konusunda daha ayrıntılı ve kapsamlı bilgi için bkz.: Asaf Savaş Akat, *Alternatif Büyüme Stratejisi*, İktisat Dergisi, Aralık 1982.

(3) Bu konuda bkz.: İzzettin Önder, *Kamunun Fon Oluşturma Görevi*, İktisat Dergisi, Aralık 1981.

114. yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

Farklı, güvenceli ve seckin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.
HİSARBANK, hep sizler için var oldu.
Siz, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...
HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

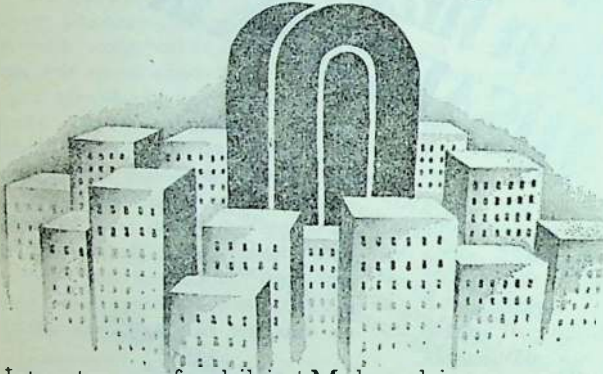
HİSARBANK farklı, güvenceli
ve seckin hizmet kalesidir.

HİSARBANK

"Kale gibi banka"

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Şubesi
İstiklal Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 286
Büyüğü - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Şubesi
Rıhtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 30 60 81 - 88 - 89

Bakırköy Şubesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Şubesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İştaş Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378 Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

MAYIS ayı içerisinde pay senedi fiyatlarında yine önemli hareketler izlenmiştir. Portföyümüzde bulunan pay senetlerinden sadece sekiz tanesi Nisan ayı düzeylerini korumuş, buna karşın, sekiz tanesi fiyat düşüşü gösterirken geriye kalan 29 tanesi de fiyat artışı gerçekleştirmiştir. Ortalama fiyat düşüşü 1075 TL olup, belli başlı fiyat azalışı gösteren pay senetlerini şöyle sıralayabiliriz: Akçimento 1000 TL, Baştaş 1000 TL, Koruma Tarım 1300 TL, Nasaş 1000 TL ve Siemens 3000 TL. Ortalama fiyat artışı ise 1990 TL'dir ve ortalamanın üzerinde değer artışı gerçekleştiren pay senetlerini şöyle sıralamak mümkündür: Batı Anadolu Çimento 8000 TL, Cimsa 5750 TL, Çukurova Elektrik 2100 TL, Kav 13.000 TL, Kordsa 4000 TL, Polylen 5000 TL, Sarkuysan 2500 TL ve Sifaş 4500 TL.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksimiz 156.08 düzeyine yükselmiştir. Mayıs ayı indeksi böylece, Nisan ayı düzeyi olan 152.04'e oranla % 2.66'lık bir artış göstermiş olmaktadır. İndekste bu gelişme, birtakım nedenlere bağlanabilir. Nitekim nedenlerden biri, Sermaye Piyasası Kanunu'nun 11. maddesine göre ortak sayısı 100'ü aşkın anonim ortaklıkların «halka açık anonim ortaklık» kabul edilmesi ve halka açık anonim ortaklıkların yıl sonu kârlarının % 50'sini kârpayı olarak dağıtma zorunluğunun getirilmesi üzerine, bazı firmaların halka açık olma özelliğini «kaybetmek» amacıyla kişisel yatırımcıların elinde bulunan pay senetlerini toplama çabası içine girmiş olmalarıdır. Böylece ortak sayısı azaltılacak ve Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerinin bağlayıcılığından kurtulunacaktır. Bu pay senedi toplama çabası fiyat artışlarına neden olmaktadır.

Diğer bir neden de Yeniden Değerleme Kanunu'nun uygulanmasıyla birlikte firmaların kişisel yatırımcılara bedava dağıtacakları pay senetlerinin cazibeli beklentisinin hâlâ devam ediyor olmasıdır. Bütün bu etkenlere, bir de sermaye

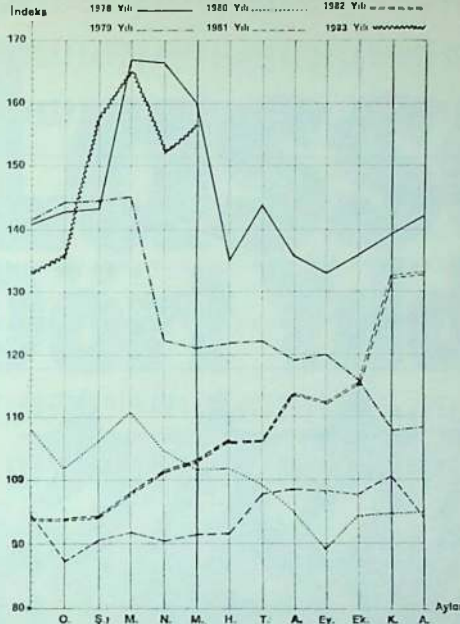
pazarında tasarruflarını pay senedi olarak değerlendirmek isteyen kişisel yatırımcıların yavaş yavaş canlanmaya başlayan talepleri eklenebilir. Nitekim Türkiye gerek ekonomik ve gerekse politik istikrarını uzun bir süredir korumaktadır ve ileride de uzun bir süre koruyacak bir trend içine girmiştir. İşletmelerin faaliyetleri gelişme göstermekte, büyüme ve kâr sağlama potansiyelleri gittikçe sürat kazanmaktadır. Bunlara ilaveten işletmelerin kâr dağıtım oranlarında izlenen yükseklik pay senetlerine karşı gösterilen çekimserliği gidermeye başlamıştır. Sondaki tablodan da izlenebileceği gibi, portföyümüzdeki pay senetlerinin net kârpayı dağıtım oranı bu sene ortalama % 134.75 (Mensucat Santral ve Transtürk Holding haric) olarak gerçekleşmiştir. Bütün bu olumlu gelişmeler finansal varlık sıkıntısı içinde bulunan sermaye pazarında talebin, pay senetleri üzerinde yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Sermaye pazarında finansal varlık yokluğu, birçok kişisel yatırımcıyı «altın pazarına» yönelmeye başlamıştır. Bu nedenle, altın fiyatları hakkında beklentilerin neler olduğunu kısaca incelemekte yarar vardır. Dünya altın uzmanları genellikle, altın fiyatındaki düşmenin alt sınırına ulaşıldığı ve dolayısıyla bundan sonra sadece artışların beklenmesi gerektiği görüşündedir. Dolayısıyla bugünlerde onsu 440 \$ olan altında, fiyat artışları genel bir beklentidir. Bu artışın hangi düzeyde olacağı genellikle iki faktöre bağlı olmaktadır. Bunlardan birincisi ve görece olarak önemlisi, gelecekteki enflasyon oranının ne düzeylerde olacaktır. Yani şu andaki enflasyondan çok gelecekteki enflasyon korkusu altına olan talebi etkilemektedir. Buna göre ekonomik büyüme için gerekli olanın üzerindeki bir para arzı, altın fiyatlarını yükseltmede ana neden olmaktadır. Yapılan bir hesaba göre bir ülkedeki bu tip aşırı likiditedeki % 1'lik artış altın fiyatını % 2 oranında arttırmaktadır. Altına talebi arttıran ikinci faktör ise, dünya politikasındaki gerginliklerdir. Hudson Enstitüsü'nün geliştirdiği bir indeksle ölçülebilen dünya politik gerilimi (bu indeksin trendine bakılarak) 1980 yılından beri bir düşme eğilimi içindedir ve dünya politikasındaki bu nispi rahatlık altının geçen yılki fiyat azalışında büyük katkılarda bulunmuştur.

Uzmanlara göre, dünya petrol fiyatlarındaki düşüş ülkelerin enflasyon hızını azalttığı halde altın fiyatları artacaktır. Çünkü dünya merkez bankaları az gelişmiş ülkelerdeki finansal sıkıntıları gidermek için kredi limitlerini arttırabilmek amacıyla para arzlarını arttıracaklardır. Bunun sonucunda 1984 Ocağında altının onsunun 450, 500, 525 veya 600 \$ olabileceğini öne süren değişik tahminler vardır. Buna karşın sadece bir tahmin, yine bu tarihte altının fiyatının onsunun 250 \$'a düşeceğini öne sürmektedir. Bu görüşe göre, petrol fiyatlarındaki azalış tekbaşına altın fiyatlarını düşürebilecektir.

Bu kısa vadeli tahminler yanında incelemeyi daha uzun vadeli tutanlar da vardır. Nitekim yapılan bir çalışmaya göre, 1987 yılına kadar altın fiyatlarındaki gelişme olasılık olarak ifade edilmektedir. Yani 1987 yılında altın fiyatlarının 611-670 dolar arasındaki bir düzeye ulaşma olasılığı % 50, fiyatların 520 doların altında bulunma olasılığı % 10 ve nihayet fiyatların 700 doların üzerine çıkma olasılığı da % 5'dir.

Sıraladığımız bu fiyat düzeylerinin sadece uzman kişilerin tahminleri olduğu, kesin olarak alınmaması gerektiği doğaldır. Dolayısıyla her yatırımcı kişinin kendi genel beklentilerinin ışığında ve yatırım politikası çerçevesinde alını yatırımlarına yönelmesi doğru olacaktır.

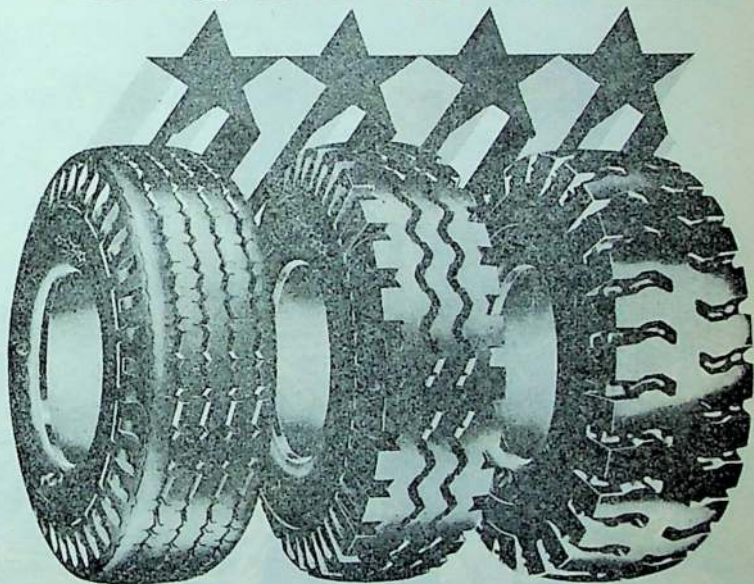
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51
Şubat	96.11	118.57	120.82	114.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	

Sıra No	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL	Ödenmiş Sermaye (000) TL	Tahkim Yılı Karı (000) TL		Değişim Kar Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL.)			
				1980	1981	1980 (Net)	1981 (Net)	1982 (Net)	Mayıs 1982	Mayıs 1983	Mayıs 1983		
1	AKGEMİTO	315.000	315.000	126.613	256.520	318,7		50	50	2.020	6.000	3.200	2.300
2	ALTAŞ	60.000	60.000	29.208	50.300	70,1		35	50	600	5.250	1.000	1.000
3	ANADOLU CAM	250.000	250.000	303.401	1.303.419	777,5		31	100	3.500	7.000	4.500	5.000
4	ANKARA	200.000	200.000	3.109	2.178,7	d		d	7	900	1.000	600	800
5	ANKLİN ÇİMENTO	2.228.655	2.228.655	140.390	2.168,9	d		d	7	1.800	5.250	2.000	2.000
6	BAĞFAŞ	1.000.000	1.000.000	509.611	1.731.181	188,9		40	64	2.300	8.000	4.250	3.750
7	BAŞTAŞ	108.000	108.000	83.385	344.600	171,9		d	110	7.000	18.000	12.000	20.000
8	BATI ANADOLU ÇİM	75.000	75.000	83.385	344.600	171,9		d	110	7.000	18.000	12.000	20.000
9	BURSA ÇİMENTO	189.000	189.000	223.209	285.000	194,4		60	60	3.800	5.250	2.250	2.100
10	CEKUR HALATI	189.000	189.000	223.209	285.000	194,4		50	50	3.800	5.250	2.250	2.100
11	ÇİMSA	189.000	189.000	223.209	285.000	194,4		50	50	3.800	5.250	2.250	2.100
12	EGAZARCIŞI YATIRIM H	400.000	400.000	366.452	1.358.015	282,7		61	61	1.600	3.200	2.000	1.500
13	EGE DÜBNE	600.000	600.000	356.878	1.660.200	685		30	30	1.800	3.200	2.000	1.500
14	EGE YAP	400.000	400.000	257.197	1.090.500	719,8		50	50	1.000	4.000	3.000	4.000
15	EGE YAT	1.400.000	1.400.000	726.631	825.715	1915,7		40	70	1.800	5.000	3.000	3.200
16	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		58	65	1.750	17.000	18.000	19.000
17	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
18	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
19	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
20	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
21	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
22	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
23	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
24	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
25	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
26	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
27	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
28	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
29	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
30	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
31	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
32	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
33	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
34	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
35	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
36	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
37	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
38	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
39	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
40	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
41	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
42	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
43	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
44	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
45	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
46	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
47	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
48	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
49	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
50	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
51	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
52	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
53	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
54	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
55	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
56	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
57	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
58	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
59	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
60	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
61	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
62	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
63	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
64	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
65	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
66	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
67	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
68	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
69	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
70	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
71	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
72	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
73	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
74	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
75	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
76	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
77	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
78	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
79	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
80	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
81	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
82	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
83	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
84	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
85	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
86	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
87	EMER YAT	81.000	81.000	1.170.025	303.400	322,3		60	100	1.350	3.400	3.000	3.000
88	EMER YAT	81.000	81.000	1.									

Yeni

LASSA Dört Yıldız

LASSA
"sağlam, garantili"

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kâğıt sarı ayı ve ticaret a.ş.

Türk Ekonomisinde İmtiyazlı Şirket Sistemine Geçilebilir mi?

EGE CANSEN

BİLİNDİĞİ gibi Türk ekonomisi «karma» bir sistem üzerine oturulmuştur. Karmadan anlaşılan devlet ve özel sektörlerin bir arada varoluşudur. Devletçiliğin tarifi yapılırken, özel sektörün yapamayacağı yatırımları, devletin yapması şeklinde de bir ifade kullanılmıştır. Bu ifade yaşadığımız tecrübeler içinde yetersiz kalmıştır. Şurası görülmüştür ki, devlet sadece özel sektörün yapmasında fayda olan sahalara da el atmıştır. Ayrıca, belli bir tarihte özel sektörün gücünün yatırım yapmaya yetmediği sahalara girdikten sonra da, bu sahalardan bir daha çıkmamıştır.

Gelişen ekonomik ve teknolojik şartlar altında devlet, şimdi yeni gerekçelerle bazı sahalara girmekte, daha açık bir deyişle bu sahalarda tekel olmayı planlamaktadır. Mesele Silahlı Kuvvetler'in silah, araç, gereç gibi ihtiyaçlarının hiçbirine özel sektörün yatırım yapmasına müsaade edilmemektir. Türkiye'de bir «uçak sanayii»nin kurulmasından bahsedilmektedir; ama, hiç kimse özel bir uçak fabrikası düşünmemektedir. Yine Silahlı Kuvvetler'in elektronik haberleşme ve sair cihazlarının imali de özel sektöre kapatıl-

mış bulunmaktadır. Türkiye'de bir hayli gelişmiş bir otomotiv sektörü olduğu halde, Silahlı Kuvvetler kendi taktik araçlarını kendisi üretmeyi planlamaktadır.

İşin bir diğer cephesi daha vardır. Bu da bazı sanayi dallarında bugünkü gelişmiş teknoloji ile Türkiye'de bir tip fabrikadan birden fazla kurulması mümkün değildir. Bu durumda devlet, tek bir özel firmaya müsaade edemeyeceği düşüncesiyle ya doğrudan doğruya kendisi o yatırıma girmeyi tercih etmekte, ya da birden fazla firmaya fabrika kurma izni vermektedir. Böylece ya ekonomik olmayan büyüklüklerde çok sayıda işletme kurulmasına gidilmekte, ya da düşük kapasite ile çalışan büyük fabrikaların doğmasına sebebiyet verilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda, Türk Lirası'nın değeri daima olduğundan fazla tespit edildiği ve isteyen istediği kadar döviz tahsis edilemediği için, ithalata dayalı (veya ithal ikamesi üreten) sanayi şirketleri, döviz rantları sayesinde, düşük kapasite ile çalıştıkları halde kârlı olabilmişlerdi. Ancak, bugün izlenen gerçekçi kur politikası ve nispeten rahatlamış bir ödemeler dengesi dolayısıyla, döviz rantı ortadan

kalktığı için, ithalata dayalı sanayi işletmeleri, kârlılıklarını önemli ölçüde kaybetmiş bulunmaktadır. Bundan başka, yine izlenen istikrar politikasının daralttığı iç piyasa olayının etkisiyle de kurulmuş bulunan fazla kapasiteler sorun haline gelmiştir.

Türkiye, önümüzdeki yıllarda da yeni yatırımlar yapmak mecburiyetindedir ve yapacaktır. Eğer geçtiğimiz devreden yeteri kadar ders almadan bu yatırımlar yapılırsa, kuşku yok ki yine pek çok kaynak israf edilmiş olacaktır. Bütün dünyaya hitap eden ve gelişmişlik düzeyi çok yüksek olan İsveç'te iki tane, Hollanda'da bir tane kamyon fabrikası olduğu halde, Türkiye'de altı-yedi tane kamyon fabrikası vardır. Yine, Türkiye'deki televizyon fabrikalarının sayısı pek çok gelişmiş ülkeden daha fazladır. Traktör fabrikaları için de aynı ifadeyi kullanmakla hata etmiş olmayız. Buzdolabı üreten beş fabrikadan üçü kapanmıştır ve bir daha açılmaları pek mümkün değildir. Suni tahta fabrikalarında durum daha da hazindir. Pek çoğu kurulduğu halde doğru dürüst imalata geçememiştir. Sebep, zaman zaman ortaya atıldığı gibi «kötü yönetim» veya «işletme sermayesi noksanlığı» da değildir. Bunların tesiri olduğunu kabul etmekle birlikte, asıl aksaklık yatırım planlamasından gelmektedir. Toplum hayatında «gösteriş tüketimi» diye adlandırılan bir savurgan davranış tipi vardır. Bu tip davranışların kesinlikle teşvik edilmemeleri gerekir. Ancak, esas ekonomik suç «gösteriş yatırımları» yapmaktır.

Öncelikle önlenmesi gereken şey gösteriş yatırımlarına izin vermeyecek yöntem ve ortam geliştirmektir. Bu ana kadar söylediklerimizi toplamak gerekirse, aşağıdaki ana geliş-

kileri sıralamamız mümkün olur :

1 — Devletçilik diye de adlandırılan karma ekonomik düzen sadece devlet ve özel sektörün bir arada bulunduğu bir ekonomik sistem demek değildir. Bu tarif son derece yetersizdir. Devletçilik gerek kamu ve gerekse özel sektörün yapacağı yatırımların bir plan ve program dahilinde «zapt-u-rapt» altına alınmasıdır.

2 — Tekelcilik kötüdür; ancak, tekelcilikten kaçayım derken kıt yatırım kaynaklarının bilinçsizce israf edilmesi daha da kötüdür.

3 — Devlet, kendisi tekelcilik yaptığı zaman bunda hiç mahzur görmemekte; ancak, özel sektördeki tekelcilik eğilimlerine şiddetle karşı çıkmaktadır. Tekelcilik belli şartlarda en iyi sonucu veriyorsa, bu tekel, devlete de, özel kesime de ait olsa, aynı iyi sonucu verir.

4 — Bugün dünyanın ulaştığı teknolojik seviyede belli sanayi dallarında tekel (veya tekele yakın bir oligopol) tesis edilemezse, rantabl bir yatırım yapmak mümkün değildir. Türk sanayii Batı'nın 1900'lerde başladığı noktadan yatırıma başlayıp tabii seleksiyon sistemi ile (ölen ölür, kalan sağlar bizimdir diyerek) gelişemez.

5 — Türkiye'de bir özel sektör vardır. Ülke şartlarına göre iyi gelişmiştir, bilgi ve beceri sahibidir. Eğer çözüm getirilemezse, bu özel sektör gitgide dar ve güdük sahalarda birbirinin üstüne çıkararak yatırım yapmaya çalışacak, yapamayacak ve esnaf irisi bir role itilip kalacaktır. Çünkü bütün aklı başında yatırımlar tekelci veya yarı-tekelci bir statü isteyecek, devlet ise bu işe bizzat talip olacaktır. Bu gidişin hem ekonomik hem de siyasi sonuçları bugünün

Türkiye'sinde kamuoyunda tespit edilmiş hedeflerden farklıdır.

Cözüm Nerede?

Tekelcilik veya gücün merkezileşmesi olayı bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de -istese de istemesek de- gitgide ağırlık kazanmaktadır. Olayı Türkiye gerçeklerinde değerlendirirsek, bunun gittikçe büyüyen bir devlet sektörü yaratacağını net olarak görebiliriz. Özel sektöre Türkiye'nin kalkınmasında en az devlet sektörü kadar rol vermeyi siyasi ve iktisadi açıdan faydalı buluyorsak, yeni bir tip özel sektör firmasının yaratılmasının gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkar. Biz bu tip firmalara «İmtiyazlı şirketler» adını uygun bulduk.

İmtiyazlı şirket statüsünü talep eden ve onu elde eden firma sektörünün lideri olacaktır. Onun çalıştığı sektörde, o firmanın onayı olmadıkça yeni yatırım yapılmayacaktır. Buna karşılık o firma da o sektörde ülke ihtiyaçlarına tam manasıyla cevap verecek bir yapıya ulaşmayı da taahhüt edecektir.

İmtiyazlı şirketlerin ortaklıkları, bankalar için bugün düşünülen tedbirlere benzer bir tarzda geniş tabana yayılma mecburiyetinde olabilirler. Ayrıca, imtiyazlı şirketlerin fiyat ve yatırım politikaları DPT veya ilgili devlet kuruluşunun genel anlamda onayına bağlanabilir. Ayrıca, temettü politikaları bayilik anlaşmaları gibi hususlar özel bir kuruluş kanunu ile düzenlenebilir. Ancak, herhalde bunların sermayesinin % 75'den fazlası gerçek veya tüzel, özel şahıslara ait olmalıdır.

Şüphe yok ki imtiyazlı şirketler eski bir kavramdır. Osmanlılar zamanında özellikle ulaştırma sektöründe

imtiyazlı şirketler kurulmuştur. Ne var ki, bunların hepsi yabancı şirketler olmuştur. Lozan anlaşmasından sonra bunlar millileştirilmiş ve devlet ya da belediye şirketleri haline getirilmiştir. İmtiyazlı şirketlerin faaliyette buldukları devrede halka iyi hizmet verdikleri henüz hatırlardadır.

Günümüzde bu defa Türk şirketi olarak imtiyazlı şirketleri kurmak, birçok kitlenmiş konuya açıklık ve kolaylık getirecektir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

İçin en yararlı kaynak.

1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	700.— TL
1979 yılı cildi :	600.— TL
1978 yılı cildi :	500.— TL
Önceki yıllar :	400.— TL

İSTEME ADRESİ :

Çatalceşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

selin®

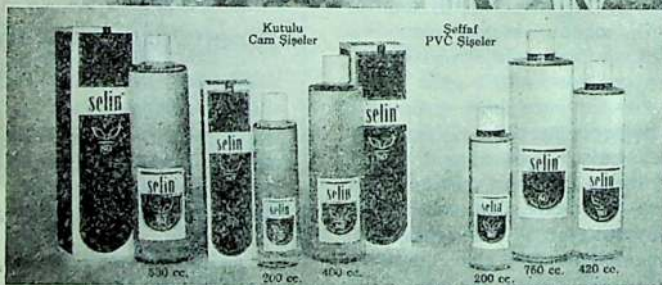
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşünün... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

Bankalarda Feminizasyon Olayı

DR. İSMAİL SANDIKÇIOĞLU

TÜRKİYE'de hizmetler kesiminde çalışan kadınların çoğunluğu kamu kesiminde iş görmektedir. Kamu görevlilerinin yüzde 23.3'ünü (305.347 kişi) kadınlar oluşturmaktadır (1). Bankacılık işkolunda çalışanların yüzde 35.1'ini de kadınlar oluşturmaktadır (46.576 kişi) (2). Bu durumda bankalar, tek bir işkolu olarak, kadınları en yoğun ve sayısal olarak da kamu kesiminden sonra en çok istihdam eden işyerleridir. Özel yasalı bankalar (devlet bankaları) Emekli Sandığı'na

bağlı oldukları için, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin tasniflerinin yetersiz kalabilmesi nedeniyle şimdiki durumda kadınların net olarak özel veya resmi kesimde hangi işkollarında ne sayıda çalıştıklarını tam tespitte güçlük çekilmektedir.

Kamu - özel kesim ayırımı yapılmazsa, bankalardaki kadın görevlilere benzer niteliklere sahip olan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kadın öğretmenlerin bulunduğu eğitim işkolundan sonra Türkiye'de feminizasyon açısından ikinci sırayı bankacılığın aldığını söyleyebiliriz. Bunun önemi, bu iki işkolunda kadın sayısının çokluğu kadar nitel olarak benzeri toplumsal tabakalara mensup olmalarındadır.

«Çizelge 1»de görüleceği üzere, bankalarda çalışan kadınlar, tarım dışı alanlarda çalışan kadınların yok-

(1) Oya Çitçi, «Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar», TODAİE, Ankara 1982, s. 99-100.

(2) Türkiye Bankalar Birliği, «Bankalarımızın '1972-1981 Yılı' Sonu Bilanço, Kâr ve Zarar Hesapları, Teşkilat, Mevduat ve Kredileri Hakkında Bilgileri», Ankara 1982.

ÇİZELGE 1

TARIM DIŞINDA ÜCRETLİ ÇALIŞAN KADINLAR

İlimi ve teknik elemanlar, serbest meslek vbg.	220.170
Müteşebbisler, direktörler, üst kademe yöneticileri	7.134
İdari personel ve benzeri çalışanlar (banka personeli dahil) (*)	183.622
Ticaret ve satış personeli	28.633
Şahsi hizmet işlerinde çalışanlar	63.031
Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar (Bu kadın işçilerden yalnız dokuma işçileri, terziler, döşemeciler vbg., cam, seramik ve toprak mamulleri işçileri alınmıştır.)	212.746

Toplam (kişi) 714.746

Banka memuru kadın personel -46.576

Net Toplam (kişi) 667.170

(*) Bu grup içinde 46.576 banka memuru kadın personel bulunması olasılığı dolayısıyla bu sayıyı genel toplamdan çıkardık.

laşık yüzde 6.9'unu oluşturmaktadır. Bu oran bankacılık gibi tek bir işkolunda yoğunlaşma gösteren bir nüfusun önemli bir kere daha işaret etmektedir (2).

Bankalarda Feminizasyon Olayı

«Çizelge 2»de görüldüğü gibi, genel özel yasalı bankalar gerekse ticaret bankalarının şubelerinde kadın personelin erkeklere oranı 1981 yılı sonunda yüzde 55.4'ü geçmektedir. Bu elbette her banka şubesinde gerçek durumu yansıtmıyorsa da bankaların genel personel politikası açısından ele alındığında anlamlı olabilmektedir.

Bunun gibi bir ölçüte başvurduğumuzda, özel yasalı bankalarda ka-

dın personelin erkek personele oranla ticaret bankalarından daha az olduğu görülüyor. Ancak bu oranların her iki tür bankalarda da zamanla kadınların lehine bir artış göstermesi elbette bir raslantı değildir. Özel yasalı bankalarda 1972 yılı sonunda kadın personelin erkek personele olan oranı yüzde 42.9 iken 1981 yılı sonunda bu oran yüzde 52.4'e çıkmıştır. Aynı karşılaştırma ticaret bankalarındaki kadın personelin erkek personele olan oranı bakımından yapılabilir. Bu oran 1972 yılı sonunda yüzde 61.9 iken 1981 yılı sonu itibarıyla ancak yüzde 55.4'e çıkabilmiştir. Devlet bankalarında kadın personel oranı ticaret bankalarına göre tırmanma gösterirken, ticaret bankalarında bu oranlarda düşüş görülmektedir. Ama ticaret bankalarının her şubeye düşen personel oranlarında da bu süre içerisinde genel bir düşüş görülmektedir. 1972 yılı so-

ÇİZELGE 2

TÜRKİYE'DE BANKA ŞUBELERİ İLE ÖZEL VE TİCARET BANKALARININ ERKEK VE KADIN PERSONEL SAYILARI VE BAZI ORANLAMALAR

Yıllar	Tüm	Özel	Ticaret	Mahalli	Yabancı	Kalkınma
	Bankalar	Yasalı				
	Şubeleri	Bankalar	Bankaları	Şubeleri	Şubeleri	Bankaları
	Toplamı	Şubeleri	Şubeleri			Şubeleri
1972	3682	1569	1992	3	114	4
1973	4023	1632	2269	3	114	5
1974	4425	1718	2585	2	114	6
1975	4605	1770	2715	—	114	6
1976	4835	1853	2862	—	114	6
1977	5238	2029	3094	—	109	6
1978	5485	2194	3181	—	104	6
1979	5769	2374	3285	—	104	6
1980	5975	2490	3374	—	105	6
1981	6265	2591	3545	—	123	6

Kaynak : «Bankalarımızın '1972-1981 Yılları' Sonu Bilanço, Kâr ve Zarar Hesapları, Teşkilat, Mevduat ve Kredileri Hakkında Bilgileri»; Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara.

nunda ticaret bankalarında her şubeye 18.3 kişi düşerken, 1981 yılı sonunda aynı oran 17.5'dir. Buna rağmen ticaret bankalarında da 1972-1981 yılları arasında her şubeye düşen personel oranında pek bir fark görülmemekle birlikte, kadınların erkeklere oranına göre biraz düşüş kaydedildiği de gözden uzak tutulmamalıdır (1972 sonunda yüzde 61.9 ve 1981 sonunda yüzde 55.4).

Devlet bankalarında ise bu durum farklıdır. 1972 yılı sonunda bu bankaların her şubeye düşen personel oranı yüzde 24.9 iken, 1981 yılı sonunda bu oran yüzde 26.3 olmuştur. Bu bankalarda her şubeye düşen ortalama kadın personelin erkeklere oranı ise 1972 sonunda yüzde 42.9 iken 1981 sonunda bu sayı yüzde 52.4'e çıkmıştır.

Özel yasalı banka şubelerinde kadın personelin erkek personele oranının artışı, bu süre içerisindeki personel artışından daha fazladır. Bunun sebebi nedir? Bu artış tam deyişi ile «vitrine» (tezgâh gerisindeki per-

sonelin genel görünümü) önem vermekten kaynaklanmaktadır. Ancak bu artışın nedenini belirleyen etkenler bu kadar basit değildir, çünkü esas nedenler işe yöneliktir. Bununla ilgili oranlar «Çizelge 2»de verilmiştir.

Kadınların Yaygın Olarak Çalışma Hayatına Katılmaları

Kadınlar hemen hemen tüm pedersahi toplumlarda durmaksızın çalışmak ve hizmet etmek üzere yetiştirilmektedir. Bu tür toplumlarda kadınların genel olarak yaptıkları işler ve bunların önemleri sorumluluk taşıyan türden olmamalarıyla belirlenmiştir. Nitekim yapmış olduğumuz bir alan araştırması bunu ortaya koymuştur. Türkiye'deki işkolları arasında personelin yüzde 35'ini kadınların oluşturduğu tek işkolu olan banka kadın memurlarıyla ilgili olarak yapmış olduğumuz bir çalışmada, karar vermeye katılmayan düzeydeki çalışanlar bakımından bunu teyit eden bulgular vardır (*).

Ülkemizin iktisadi ve toplumsal

ÇİZELGE 2 (Devamı)

Yıllar	Tüm Bankalarda Personel Sayısı						Özel Yasalı Bankalarda Personel Sayısı	
	Toplam		Genel Toplam	Her Şubeye Düşen Ortalama	Her Şubeye Düşen Kadın	Her Şubeye Düşen Erkek	Her Şubeye Düşen Kadın	Her Şubeye Düşen Erkek
	Erkek	Kadın						
1972	51478	26501	77979	21.2	7.2	14.0	7.5	17.4
1973	56156	30382	86538	21.5	7.5	14.0	8.4	17.6
1974	60164	33007	93171	21.1	7.4	13.6	8.7	17.9
1975	64442	35631	100073	21.7	7.7	14.0	9.0	18.5
1976	70367	38031	108394	22.4	7.8	14.5	9.5	19.2
1977	77092	41019	118111	22.5	7.8	14.7	9.6	19.3
1978	80933	43478	124411	22.7	7.9	14.8	9.7	19.4
1979	83119	44801	127920	22.2	7.4	14.4	9.5	18.5
1980	85082	46068	131150	21.9	7.7	14.2	9.3	18.1
1981	86138	46576	132714	21.2	7.4	13.7	9.0	17.2

yapısının kadın için tayin ettiği en geleneksel çalışma alanı, kırsallık-kentsellik ilişkisi kadar eski olan tarımsal uğraşlardır. Bu alandaki kadın nüfusunu çocuk bakımı ve ev işlerine ek olarak payına düşen üretimle ilgili işleri de yerine getirmesi beklenir. Bu tür çalışmaya yaygın deyişle «ücretsiz aile işçiliği» denmektedir. DİE'nin bulgularına göre, tarımda ücretsiz aile işçisi kadın sayısı 5.212.000'dir ⁽⁵⁾.

Daha çok kentsel bir olgu olan kadının tayin edilmiş bir aylık ücret karşılığında mevsimlere veya işin az veya çok olmasına bakılmaksızın sü-

(⁴) İsmail Sandıkçıoğlu, «Ülkemizde Çalışan Kadınların Sorunlarına Sosyolojik Bir Yaklaşım (Bankalarda Çalışan Bir Grup Kadın Memurunun Ev ve İş Durumlarının Karşılaştırılması)», İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul 1982, s. 165-166.

(⁵) DİE, age., s. 10.

rekli olarak istihdam edilmesi, önceden belirlenmiş beklentilerdeki derecelere göre bir niteliğe veya belirli bir beceriye sahip olmasına bağlı olarak yapılır. Kentsel özellikler taşıyan hizmet ve üretim işkollarında kadınlar, ister evli ister bekâr olsunlar, ev ekonomisine katkıda bulunmak için çalışırlar. İşveren açısından ise, kadınlar için tanımlanan işleri belirleyen öğelerin önem taşıdığı bir arz söz konusudur. Bu arz nasıl belirlenir? Kentsel özellikler taşıyan ücretli bir iş için bilhassa devlet dışındaki işverenin arzı daha belirleyicidir ve bu arz genellikle erkeklerin yerine kadınların tercih edilmesi için işin niteliği itibarıyla özel koşullar bulunduğunu ima eder. Bu, erkeklerin kabul edemeyeceği düşük bir ücret veya kültürel olarak erkeklerin yapamadığı bir çalışma türü olabilir. Bazen bunlardan her ikisi de bulunur. Öyle işler vardır ki bu uğraşlarda erkek eleman çalıştırmak yadrganan bir şeydir. Örneğin, yönetici sekreterliği gi-

ÇİZELGE 2 (Devamı)

Yıllar	Ticaret Bankalarında Personel Sayısı			Özel Yasalı Bankalarda		Ticaret Bankalarında	
	Her Şubeye Düşen Kadın	Her Şubeye Düşen Erkek	Tüm Bankalarda Kadın Personel Oranı	Her Şubeye Düşen Personel Oranı	Kadınların Erkeklerle Oranı	Her Şubeye Düşen Personel Oranı	Kadınların Erkeklerle Oranı
1972	7.0	11.3	34.0	24.92	42.97	18.33	61.92
1973	6.9	11.4	35.1	26.04	47.89	18.32	61.05
1974	6.6	10.7	34.4	26.61	48.40	17.41	62.01
1975	6.9	11.1	35.6	27.53	48.71	17.98	62.28
1976	6.8	11.6	35.0	28.69	49.41	18.42	58.79
1977	6.6	11.7	34.7	29.02	49.87	18.31	56.80
1978	6.6	11.5	34.9	29.22	50.19	18.26	57.88
1979	6.5	11.5	35.0	28.01	51.36	18.02	56.74
1980	6.5	11.4	35.1	27.43	51.64	17.95	56.80
1981	6.2	11.3	35.1	26.29	52.42	17.53	55.43

bi... Sekreterlik âdeta kadının çalışma hayatındaki ikame edici işlevini sembolleştiren uğraşlardan biridir.

Bunun gibi bankacılıkta istihdam edilen kadın memurlar, banka şubelerine giden hemen herkesin gözlemlenebileceği üzere, banka şubelerinin tezgâh gerisinde çalışanları arasında sayı olarak genellikle erkeklerden fazladır. Tabii bu, kadın memurların tüm bankalardaki personelin yalnızca yüzde 35'ini oluşturmasını, yani sayıca erkeklerin yarısı kadar olmalarını değiştirmemektedir. Banka şubelerindeki günlük işlemlerde kadın memurların tercih edildiği, bir grup banka şube müdürüyle yapılan bir ankette teyit edilmiştir. Aynı ankette grubumuzda bulunan banka şube müdürlerinin çoğunluğu, genel olarak sanılanın aksine ve kadınların çocuklu oldukları vakit işi bırakma eğilimine sahip olmalarına rağmen, kadınların çalışma sürelerinin erkek memurlara göre genellikle daha uzun olduğunu belirtmişlerdir⁽⁶⁾. Bunun başlıca nedenlerinden biri monoton nitelikli işlere kadınların erkeklerden daha dayanıklı olmalarıdır.

1970'li yıllar Türkiye'de enflasyonun ve her türlü tecimsel uğraşın en yoğun olduğu bir süre olmuştur. Makro düzeydeki bu durum bankacılık alanında görevli personeli de etkilemiş, devlet bankaları şubelerde daha iyi hizmet verebilmek için bu konuda ticaret bankaları ile bir yarışmaya girmişlerdir. Ancak 1972-1981 yılları arasında her şubeye düşen kadın personelin erkeklere oranı devlet bankalarında yüzde 9.4 oranında artmışken, ticaret bankalarında bu oran gerilemiştir. Bunun bir nedeninin ticari bankaların 657 sayılı Memurin Yasası'na bağlı olmayan hizmetli personelinin

kendi amaçlarına göre daha verimli ve etkin bir biçimde kullanabilmesi olduğunu sanıyoruz.

Aslında banka şubelerinin günlük kol hizmetlerini yapan görevlilerini, fiilen bankacılık hizmetlerini yapanlardan istatistik olarak ayırt etme olanığımız bulunsaydı, tecimsel uğraşlar arttıkça kadın banka memurlarının sayısal artışını daha duyarlı bir şekilde göstermek imkânı olacaktı. Yine de özel yasalı bankaların toplam mevduatı ile bu bankalarda çalışan kadın personelin 1972-1981 yıllarına ait sayılarının korelasyonunu aldığımız vakit, aralarında yüzde 0.72 oranında olumlu ilişki bulunmaktadır⁽⁷⁾.

Özel yasalı bankaların kadın personel sayısında son yıllarda bir tırmanış olması, hiç kuşkusuz devlet bankalarının ticaret bankalarıyla 657 sayılı Memurin Yasası'na rağmen giriştikleri yarışmanın sonucudur.

1972 yılı sonundan 1981 sonuna kadar her yıla göre tespit edilmiş verilerden Türkiye'deki tüm banka şubelerinde aritmetik ortalama olarak 21.8 oranında personel çalıştığını ve bu oranın verilen yıllar arasında önemli değişiklikler göstermeyip yaklaşık olarak aynen sürmekte olduğunu görmekteyiz.

Ekonomik hayatta tecimsel uğraşların ve parasal işlemlerin artmasına paralel olarak banka şubelerinin sayıları da artmakta, fakat her şubeye düşen personel sayısı önemli değişiklikler göstermemektedir. Ancak bankalarda kadın personel oranları erkeklere göre daha hızlı artış göstererek bankalarda bir feminizasyon olca-

(6) İsmail Sandıkçioğlu, age., s. 290.

(7) Türkiye Bankalar Birliği, age., 1982.

yna dikkat çekmektedir. Zamanla bankacılıktaki bu olayın toplumdaki birçok koşulun bir araya gelmesiyle artması beklenmelidir. Bankacılığın günlük işlemlerini hızla ve sabırla yürütebilecek insan gücüne olan ihtiyaçla, kadınların anonim ilişkilerin rahatlığını ve yarım kariyer sahibi (özellikle alt kademedekiler için) olmayı tercih etmeleriyle bu iş koluna gösterdikleri ilginin karşılaşması sonucu, kadınların bu işkolundaki istihdamının yaygınlaşması beklenmelidir.

Ücretli Çalışan Kadınlar İçin Kentsel Ortamın Yarattığı Temel Sorun ve Çözüm

Bankalarda çalışan kadınların bu işkolunda bir feminizasyon olayı meydana getirmelerinin sonucu olabilecek gelişmeler de bu duruma paralel olarak göz ardı edilmemeli, aksine bir toplumda uygar düzeyin derecesini belirleyen göstergelerden birisi olan kadınların çalışma hayatına katılmaları desteklenmelidir. Şimdiki durumda geçerli olan yasalar, çalışan kadınların temel sorununu oluşturan çocuklu iken çalışmak ihtiyacından doğan kadınlara özgü ikili rollerinin bağdaştırılabilmesi için doğum izni, emzirme saatleri ve kreşler gibi önlemleri gerekli kılmaktadır⁽⁸⁾. Ancak bu önlemlerden kreş sorunu işveren için çok kere bir heyula görünümü aldığı için geçirtilen bir konu sayılmaktadır. Oysa bankalar gibi kuruluşlar için bölge kreşlerinin açılması ve öncelik derecelerine göre çalışan kadınların ikili rollerine yardımcı olarak sağlan-

ması, işte verimi artıracacağı gibi halkla ilişkiler açısından da iyi bir pazarlama olacağından, üzerinde önemle durulması gereken güncel bir konudur. Bunun için maliyet - fayda hesabının yapılması, konunun öneminin kavranması için yeterli olacaktır sanırım.

İstanbul'da bankalarda çalışan kadın memurlarla ilgili olarak yaptığımız bir araştırmada, buldukları sınıf ve tabaka açısından özellikle toplumsal temsil gücü bulunan bir grup kadından; evli olanların yüzde 69.5'i işi bırakmayı çocuk bakımı, ev işleri ve eşlerinin bakımı nedeniyle düşündüklerini söylemişlerdir. Bu kişiler için çalışma koşullarının iyi olmayışı yüzde 16.3, eşlerinin çalışmayı bırakmalarını istemesi yüzde 8.6 ve düşük ücret faktörü ise yüzde 5.4 oranlarında işi bırakacak nedenlerdir. Aynı gruptan bekâr denekler için, düşük ücret yüzde 56.2 oranıyla işten ayrılmayı düşündürecek nedenlerin başında gelmektedir. Bundan sonra ise çalışma koşullarının yetersizliği ve ev işleri gelmektedir.

◆ Peşin yargı, bilgisizliğin çocuğudur.

William Hazlitt

◆ Birini taklit edeceksen, önce iyi taraflarına benzemeye çalış.

Molière

◆ Kafalarımız saatlerimiz gibidir. Hiçbiri başkalarınınkine tam uymaz, ama herkes kendinkine inanır.

Alexander Pope

---

(8) Ömer Zühtü Altan, «Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın İşçilerin 1475 Sayılı İş Kanunu ile Korunması», Eskişehir İTİA Yayın No. 224/247, Eskişehir 1980, s. 133.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

- muhtelif tip vinci esaslıdır. esonda; aheval nakilyat TELEFERİK-TELESİJ-TELESKI
- maden ihraç dozer-ekrayper-okskavator edeniz dikme-GERME-MANEVRA
- elektrik nakilleri topraklama statovizyon antenleri dikme HALATLARI;
- yatak koltuk yaylarında obleklet jant TELLERİNDE
- yükook rozietensali ÇELİK TELLER

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcımızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

BANKACILIK KESİMİNDEKİ OLİGOPOLİSTİK YAPI

MEHMET YILDIRIM

1 — Giriş

BANKACILIK kesiminin güncel konularından biri de, sahip olduğu «oligopolistik yapı»dır. Bu konu, gerek uzmanlar gerekse işadamları arasında uzun zamandır tartışılmaktadır. Üzerinde bazı düzenlemelerin sözkonusu olduğu şu dönemde, bankacılık kesiminin yapısını gözden geçirmekte yarar görmekteyiz.

2 — Oligopol Piyasa Nedir?

Daha sonra açıklamaya çalışacağımız üzere, yapılan incelemeler, Türk bankacılık kesiminde oligopolistik bir yapının olduğunu göstermektedir. O nedenle, konuya girmeden önce, oligopol piyasanın özellikleri üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Oligopol piyasa, eksik rekabet piyasalarından biridir. Az sayıda firma pazara egemendir. Üretilen ürün homojen ise «saf oligopol piyasası» sözkonusudur. Firmalar arasındaki bağımlılık, piyasanın en önemli özelliğidir. Firma sayısı az olduğu için, daha ziyade, fiyat dışı (kalite, ürün biçimi, müşteri hizmetleri, reklamlar v.b.) konularda rekabet edilir.

Firmaların fiyatlardaki bir rekabeti, oldukça zararlı sonuçlara yol

açabilir. Oligopol piyasada, fiyat artışları tüm firmalar tarafından izlenmeyebilir, ama fiyat düşürmelerini genellikle başka firmalar da izlerler. Diğer bir deyişle, bir firma fiyatını düşürürse, diğer firmalar da düşürürler. Bundan dolayı, oligopol piyasalarda «dirsekli talep eğrisi» vardır.

Fiyat artışları, özellikle maliyet artışlarından kaynaklanmak üzere, 'i-der firmalar tarafından yapılır ve piyasada örtülü bir anlaşma olduğu için, kısa bir süre sonra öteki firmaların mallarına da yansır. Oligopol piyasada, büyük firmalar tarafından saptanan bir «fiyat şemsiyesi» mevcuttur.

Oligopol piyasanın zararları ise şöyle sıralanabilir:

- Kaynaklar oligopolcu firmalar tarafından etkili ve sağlıklı bir şekilde dağıtılmaz.
- Fiyatlar, uzun dönemde ortalama maliyetten fazladır. Uzun dönem ortalama maliyet eğrisinin en alt noktasında üretimde bulunulmaz.
- Reklamlar, mal farklılaştırılması vb. fiyat dışı rekabet nedeniyle büyük masraflar ortaya çıkar ve bu masraflar tüketicilere yansıtılır.

Oligopol piyasada rekabet olabilir mi? Normalde, bu çeşit piyasalarda rekabet oldukça sınırlıdır. Fakat, rekabeti zorlayan bazı güçler de yok değildir.

Örneğin, oligopol piyasadan mal alanların, mal satanların örgütlenmeleri, işçi sendikaları ve nihayet devlet; büyük firmaların güçlerini sınırlar ve ortaya çıkacak zararlardan ekonomiyi korur. Sonuçta, daha rekabetçi bir ortam oluşur. Böylesi rekabet, «İşleyebilir Rekabet» denmektedir. İşleyebilir rekabet; «büyük üretim için gerekli olan etkinlik koşulları ile, tekel veya oligopol piyasalarının zararlı etkilerinden korunabilme için gerekli önlemler arasındaki dengenin sağlanması» diye de tanımlanmaktadır (1).

3 — Ekonomideki Oligopolistik Gidiş

Bankacılık kesimindeki oligopolistik yapının, genel olarak ekonomide ortaya çıkan oligopolistik eğilimlerden ayrı düşünülemediği kanaatindeyiz. Yapılan çalışmalar, Türkiye'de birçok sektörde önemli tekelleşme olduğunu, hatta bu tekelleşmenin batı ülkelerinden daha yüksek boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Bir sektördeki tekelleşmenin ölçülmesi için değişik ölçütler uygulanmakla birlikte, en yaygın ölçüt; «Dört Firma Yoğunlaşma Oranı»dır. Bu oran, her sektör içindeki dört büyük firmanın pazar payını gösterir. Dört firma, Türkiye'deki imalat sanayi sektörlerinden % 65'inde, pazarın % 50'den fazlasını ellerinde tutmak-

tadır. Bu % 65'lik değer; ABD'de % 30, İngiltere'de % 48, Fransa'da % 27, Kanada'da % 47'dir.

Dört firmanın payının % 90'dan fazla olduğu sektörlerin tüm sektörler içindeki payı; Türkiye'de % 21 iken, ABD'de % 3, İngiltere'de % 7, Fransa'da % 8, Kanada'da % 7'dir. Yine Türkiye'de 126 sektörden 73'ünde (% 58'inde), tek firma, pazarın % 25 veya daha fazlasına egemendir.

İthalat sanayii sektörlerinin % 14'ünde tek firma, % 21'inde iki firma, % 11'inde üç firma, % 12'sinde üçden fazla firma (oligopol) söz sahibidir (2).

4 — Bankacılık Sektöründeki Oligopolistik Yapı

1979 sonunda Türk Bankacılık Sistemi'nde, 13 adet özel yasalarla kurulmuş banka (Devlet Bankası), 2 adet Özel Yatırım ve Kalkınma Bankası, 24 adet ticari (özel) banka, 4 adet yabancı banka ve 1 adet emisyon bankası mevcut idi. 1981 sonunda da bu rakamlar değişmemiş olup, yalnızca 2 adet yabancı banka ilâve olmuştur.

Türk bankacılık kesiminde oldukça yüksek oranda bir oligopol yapının bulunduğunu, aşağıda bahsedeceğimiz çalışmalar ve tarafımızdan yapılan hesaplamalar göstermektedir. Sözü edilen tekelleşme, eskiden beri mevcuttur ve bu durum ticaret bankacılığı (özel bankacılık) alanında daha belirgindir.

Bir incelemeye göre, Avrupa'da en yüksek banka yoğunlaşması Hollanda'da, ikinci olarak da Türkiye'-

(1) Yukarıdaki bölüm için; İKTİSAT, İlkeler ve Kavramlar (Dominic Salvatore, Eugene A. Diulio, Ankara 1983 - Türk Ekonomi Kurumu) adlı kitabın 279-295 no.lu sayfalarından faydalanılmıştır.

(2) İlhan Tekeli - Selim İkin; Türkiye'de Tekelleşme Var mı? Cumhuriyet Gazetesi 8, 9, 10 Mart 1982.

dedir. Hollanda'da 2 en büyük banka, toplam bankacılık iş hacminin % 41,5'ini temsil etmektedir. Hollanda'yı Türkiye izlemekte ve 4 banka, piyasanın % 55'ine egemen bulunmaktadır ⁽³⁾.

«Dört Firma Yoğunlaşma Oranı», bankacılık kesiminde de uygulanabilir. Bankacılıkta tekelleşmeyi ölçmede; mevduat, kredi, iştirak, şube sayısı gibi ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütlerin uygulanmasıyla varılan sonuçları şöyle özetleyebiliriz :

- İstanbul Sanayi Odası'nın bir araştırmasına göre, 1979 sonu itibarıyla, Türkiye İş Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası; toplam mevduatın % 67,7'sine, tasarruf mevduatının % 68,1'ine, bankalar mevduatının da % 77'sine sahip bulunmaktadır. Yine aynı bankalar, kredilerin % 62,6'sına, ilk 10 banka da tüm kredilerin % 85,5'ine egemendirler ⁽⁴⁾.
- 1981 sonu itibarıyla ise, bu bankalar toplam mevduat içinde % 63, toplam krediler içinde % 61, ticari krediler içinde % 54'lük bir paya sahiptirler. (1981 yılına ilişkin oranlar tarafımızdan bulunmuştur.)
- Hesaplamalarımıza göre, 4 özel banka; 1979 sonunda, **şube sayısı** açısından bankacılık sektöründe % 37,3, ticari (özel) bankalar içinde % 65,5 oranında bir yer iş-

gal etmektedirler. Aynı oranlar; **ticari krediler** bakımından % 37,3, % 80; **toplam mevduat** bakımından % 49,5, % 78,7; **tasarruf mevduatı** bakımından % 48,8, % 78; **ticari mevduat** bakımından % 54,8, 75,8; **iştirakler** bakımından % 53,5, % 81,8'dir ⁽⁵⁾.

- Aynı 4 özel banka 1981 sonu itibarıyla, tüm bankacılık kesiminde ve ticari bankalar içinde; **şube sayısının** % 36, % 64; **ticari kredilerin** % 51, % 75; **toplam mevduatın** % 50, % 76; **ticari mevduatın** % 58, % 78, **iştiraklerin** % 56, % 77'sine sahiptir.
- 1981 sonunda, mevduatları (bankalar mevduatı hariç) toplam mevduat içindeki payı % 3 ve daha yukarı olan banka sayısı 9, bu bankaların mevduatlarının toplam mevduat içindeki oranı % 85,7'dir. 9 Bankanın toplam krediler içindeki payı % 81, ticari krediler içindeki payı % 74'dür.
- TÜSİAD'ın bir yayınına göre, 1982 Kasım ayında 8 özel bankanın toplam mevduat içindeki payı % 53,5, diğer 15 özel bankanın payı % 4,7'dir ⁽⁶⁾.

«Bu durum, Türk Bankacılık Sistemi'ne oligopolistik, az sayıda bankanın egemen olduğu bir karakter vermektedir.» ⁽⁷⁾.

Bankacılık kesiminde ortaya çıkan diğer bir olgu da, «Holdingleş-

⁽³⁾ 1983 Yılında Finansal Kesim, Sayfa 59, Doç. Dr. Selçuk Abacı: Türk Banka Sisteminin Yapısı, İst. Üniv. İktisat Fak. Bankacılık Araştırma Merkezi Yayını, İst. Şubat 1983.

⁽⁴⁾ Banka - Kredi ve Sermaye Piyasasına İlişkin Görüş ve Öneriler. İstanbul Sanayi Odası Araştırma Dairesi Yayın No. 1980/6.

⁽⁵⁾ Hesaplamalar, T. Bankalar Birliği'nin «Bankalarımızın Yılısonu Bilanço, Kâr ve Zarar Hesapları...» adlı yayınından yapılmıştır.

⁽⁶⁾ TÜSİAD, 1983 Yılına Girerken Türk Ekonomisi, Sayfa 45 ve devamı.

⁽⁷⁾ İSO Araştırması, s. 23.

me»dir. Son yıllarda; endüstri sermayesi, finansal sermaye ile birleşmiş ve ortaya bir mali sermaye çıkmıştır. İSO'nun aynı araştırmasında (s: 23) 26 özel milli bankanın 18'inin; belirli bir kişi, grup, holding veya diğer bankaların kontrolü altında olduğu belirtilmektedir.

Eskiden beri bir bankaya sahip olan grupların yanında, yeni gelişmekte olan sermaye gruplarının da, küçük bankalara iştirak ederek yönetimlerini ellerine geçirdikleri ve kendilerine banka edinmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Bu gelişme «holdingbank» diye nitelendirilmektedir (8).

Milliyet Gazetesi'nde yer alan bir haberde, 24 özel sektör bankasının yarısının holdinglerle bütünleştiği belirtilmiş ve Ekonomi Sayfası yöneticisi Sayın Ertuğrul Soysal konuya ilişkin görüşünü şöyle açıklamıştır: «..... bankası olmayan özel sektör; şirket, firma ve holdingleri de bankalarla bütünleşen rakiplerinden son derece rahatsızdırlar.» (9).

Söz konusu gelişmenin, bankaya sahip olmayan gruplar içinde bazı endişelere yol açtığı anlaşılmaktadır.

5 — Bankacılıktaki Oligopolistik Yapının Nedenleri

Oligopol yapının nedenlerini şöyle sıralıyabiliriz:

- Bankalar üzerinde etkin bir kamu denetiminin olmayışı.
- Bankalar Yasası'ndaki boşluklar, özellikle 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'den önceki durum. Bu kararnameden önce, bankalar,

belirli koşulların varlığı halinde, iştiraklerine sınırsız oranda kredi verebilirler ve iştirakte bulunabilirlerdi.

- Türk ekonomisindeki oligopolistik gidiş.

Oligopolistik yapıyı önlemek amacıyla adı geçen kararname bazı düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler şunlardır:

- Bankaların hisse senetlerinin tümünün ada yazılı olması.
- Ortak sayısının en az 100'e yükseltilmesi.
- Bir gerçek veya tüzel kişinin sahip olduğu sermaye payının sınırlandırılması.
- Genel kurul toplantılarında vekil olarak kullanılacak oy sayısının ve temsil edilecek sermaye payının sınırlandırılması.
- Bankaların iştiraklerine sınırsız kredi açma ve sermaye yatırımlarının sınırlandırılması.

Ancak, bazı konulardaki boşlukları tam olarak dolduramaması ve geç kalmış bir düzenleme olması nedeniyle, 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin pek etkili olmadığı söylenmektedir.

6 — Oligopolistik Yapı ve Faizlerin Serbestçe Saptanması

Faizlerin fon arz ve talebinin eşleştiği noktada belirlenmesi, ancak tam rekabet piyasalarında olanaklıdır. Oligopol piyasalarında ise, böyle bir şeyin olması pek mümkün değildir. «Gerek teori, gerek uygulamadaki gözlemler oligopol piyasasında uzun süreli bir rekabetin olamayacağını kanıtlamaktadır.» «O nedenle, 4.7.1980'den itibaren prensip itibarıyla faizler serbest bırakılmış; ancak

(8) Türk Banka İşletmeciliği, Faik Başbuğ, Eğitim Yayınları, İstanbul 1979.

(9) 25.5.1982 tarihli Milliyet Gazetesi.

faiz hadleri tavanının idari kararlarla saptanması uygulamasına son verilmesi, bankalar arasında faiz hadleri alanında bir rekabete yol açmamış, bankalar kendi aralarında anlaşarak faiz hadlerini belirlemişlerdir.»⁽¹⁰⁾

Bu durum özellikle mevduat faizleri açısından, tasarruf sahiplerinin aleyhine çalışmış ve enflasyonun yüksek olduğu son yıllarda, tasarruf sahipleri bankalara yatırdıkları mevduatlardan sürekli eksi faiz almışlardır.

8/5756 sayılı Kararname ile de, kredi ve mevduat faizlerinin; toplam mevduat içindeki payları % 3 ve da-

(10) İSO Araştırması, s. 30.

(11) 14.2.1982 tarih ve 17898 sayılı Resmî Gazete.

ha fazla olan bankalar tarafından belirlenmesi esası getirilmiştir⁽¹¹⁾. Önce de belirttiğimiz üzere, bu durumda, toplam mevduat içinde (bankalararası mevduat hariç) % 80'den fazla paya sahip 9 banka, kredi ve mevduat faizlerini saptayacaktır.

7 — Bankacılık Kesimindeki Oligopolistik Yapı Giderilebilir mi?

Kararname ve yasalarla oligopolistik yapının giderilmesi zor olmasına rağmen, belli ölçülerde sınırlamalar ve «ışleyebilir bir rekabetin» getirilebileceğini de kabul etmek gerekir.

Bununla birlikte, bankacılık kesimindeki oligopolistik yapı tartışılırken, gerek dünya ekonomisindeki gerekse Türk ekonomisindeki oligopolistik gidişin göz önünden uzak tutulmasında fayda var.

Yeniden Değerleme Özel Sayısı Çıktı!

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ

MUHASEBE
enstitüsü

DERGİSİ

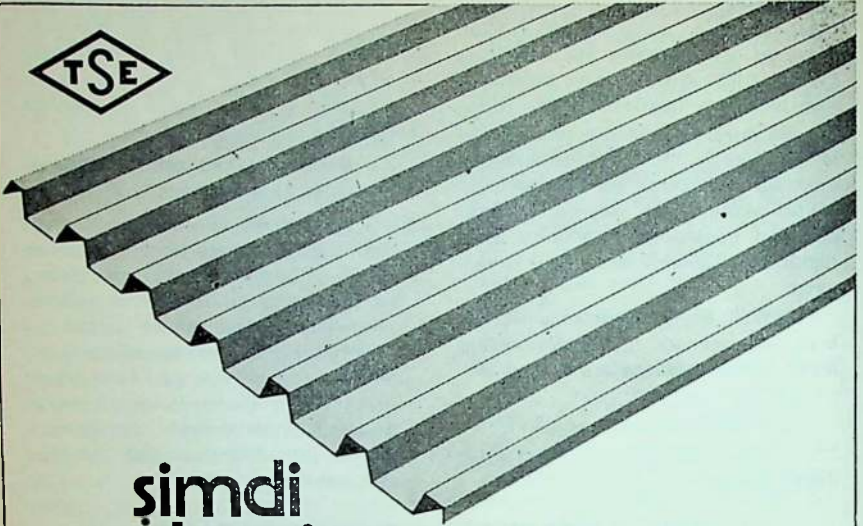
Muhasebe, Finansman, Denetim, Vergi, Sigorta,
Muhasebe Standartları ve diğer İşletmecilik Konularını
kapsayan 3 aylık dergi.

1983 yılı Abonesi 800.— TL. Tek sayı 250.— TL.

Adı Soyadı : ..... Broşür gönderiniz.
Adres : ..... 1983 Abone 800.— TL.
Abone bedelinin T. İş Bank. Beyazıt şb. 2653h. yatırılmıştır.
yatırıldığı yer PTT Posta Çek No: 129623 Muh. Der.

ADR : İ.Ü. İşletme Fak. Muhasebe Enstitüsü Üniversite / İST.

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004

NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

POLİTİK faaliyetlerin hızlandığı ve parti kurma çabalarının ilgi ile izlendiği bir dönemde, ekonomik olaylarda büyük hareketlerin olmaması herhalde normal karşılanmalıdır. Mevcut yönetimin, ülkemizin politik, sosyal ve ekonomik sorunlarıyla yakından ilgilenmesi ve süratli karar verebilmesi; bazı çevrelerde birçok konuda, seçimlerden önce, tedbirlerin getirilmesi arzusunu uyandırmıştır.

Parlamente demokratik sistemin mevcut devlet yönetim sistemlerinin en ehvenîşeri olduğu bilinmektedir. Ancak bilinen diğer bir şey de, parlamente sistemin oy toplama hırsı yüzünden, ülke yararlarını görememe ve ihmal etme tehlikesidir. Bu durumu yaşamış kimselerin; uygulamasına hazırlandığımız çok partili demokratik sistemin de, sosyal ve ekonomik istikrarı bozmadan, akılcı ve uzun vadeli çalışma anlayışını beraberinde getirmesi isteğine katılıyor ve bu uygulamanın ülkemize hayırlı olmasını diliyoruz.

Geçtiğimiz bir aylık dönemde de uzun süreden beri devam eden bankacılık reformu ile ilgili çalışmalar sonuçlanamamıştır. Ancak bu konuda artık bir ortak anlaşmaya varılması beklenmektedir.

Piyasalardaki durgunluğun ve nakit sıkıntısının yarattığı bir sonuç olarak, vergi tahakkuklarının geçen yıla nazaran yüzde 8.6 oranında gerilediği anlaşılmaktadır. İç ve dış piyasalardaki durgunluğun ne zamana kadar devam edeceği hakkında çeşitli görüşler varsa da, bunların birleştiği husus, durgunluğa rağmen fiyat artışlarının varlığıdır. Ülkemizde, Kurumlar Vergisi uygulaması bakımından da olumsuz bir eğilim müşahade edilmektedir.

Geçtiğimiz ay içinde, ortaya çıkan diğer bir olay da, ihracat kredileri, daha doğrusu bu kredilerin maksada göre kullanılması ile ilgilidir. Bu konuda bazı ihracatçı Birlikleri Başkanlarının yolsuzluk iddialarında buldukları ve it-hamkâr konuşmalar yaptıkları basına yansımıştır. Merkez Bankası İdare Meclisi, yaş meyve ve sebze ihracat kredilerinin şimdilik durdurulmasına ve kullanılmayan kredi kısmına uygulanan cezanın, kredinin tümüne uygulanmasına karar vermiştir.

1983 Mayıs ayının ilginç ve önemli bir ekonomik olayı Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile ilgilidir. Bu konuda Resmi Gazete'de yayınlanıp durumu açıklayan Kanun Hükmünde Kararname'ye yazımızın sonunda yer verilmiştir.

Bu genel girişten sonra ayın ekonomik olayları şöyle özetlenebilir :

Özel Uzlaşma ile İlgili İki Tebliğ Daha Yayınlandı

Dergimizin 1983 Mayıs sayısında açıkladığımız 2801 sayılı «Bazı Kamu Alacaklarının Özel Uzlaşma Yolu ile Tahsili Hakkında Kanun»a ilişkin 5 tebliğden sonra, 12 ve 19 Mayıs 1983 tarihli Resmi Gazetelerde iki tebliğ daha yayınlanmıştır.

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle enrimizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg, Stuttgart

AKBANK
"Güveninizin eseri"

Seri No. 6 sayılı Tebliğ, 12.5.1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış olup, yukarıda belirttiğimiz Kanun'un 4. maddesinin ve inceleme veya tarhiyat safhasında bulunan vergilerin uygulamasına açıklık getirmek için düzenlenmiştir. İnceleme ve tarhiyat safhasında bulunan vergilerle ilgili olarak, tespit edilen matrahın 3/4'ünün ödenmesinin kabulü halinde, terk edilen vergilerin 1/4'ü ile bu vergilere bağlı cezaların tamamının tahsilinden vazgeçilecektir. 2301 sayılı Kanun'un kapsadığı dönemlerle ilgili olarak mükelleflerin 30 Haziran 1983 tarihine kadar genel pişmanlık beyanında bulunabileceği de, bu tebliğde açıklanmakta ve buna göre ödeme süreleri belirtilmektedir.

19 Mayıs 1983 tarihli Resmi Gazete'de çıkan Seri No. 7 sayılı Tebliğ ise, vesikasız emtia, sabit kıymetler ve demirbaşların 24 Mayıs 1983 gününe kadar beyanı ile ilgilidir.

Yeni Zamlar

Demir-Çelik Ürünlerine Zam : Maliyet artışı gerekçesiyle, Türkiye Demir - Çelik İşletmeleri'nin ürettiği inşaat demiri, köşebent ve diğer demir türlerine 20 Mayıs 1983'den itibaren 1.500.— lira ile 3.000.— lira arasında zam yapılmıştır. Yapılan zamlar, ton başına olarak, filmaşın ve kütük demirde 3.000.— TL, hadde bozuğu ve kırpıntılarda 2.000.— TL, savurma boru ve pik'de 1.500.— TL'dir.

Boğaz Köprüsünü Geçiş Ücreti Arttırıldı : 16 Mayıs 1983 gününden geçerli olmak üzere, İstanbul Boğaz Köprüsü geçiş ücretlerine % 100 zam yapılmıştır. Yeni uygulamaya göre, Boğaz Köprüsü'nden geçecek otomobiller 200.— TL, kamyonlar 600.— TL ve her dingil eki için 200 TL, üç dingile kadar treylerler 1.000.— TL ve her dingil eki için 1.000.— TL ücret ödeyeceklerdir. Geçiş ücretleri, eskiden olduğu gibi, şehrin Rumeli yakasından Anadolu yakasına geçişte tek yönlü olarak ödenmektedir.

AET Dolaşım Belgeleriyle İlgili Yeni Düzenleme

14 Mayıs 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir yönetmelik ile, 10 Ocak 1976 tarihinde yayınlanmış bulunan AET Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği'nde bazı değişiklikler yapılmıştır.

A. TR 1 ve A. TR 3 dolaşım belgeleriyle ilgili bu düzenlemelerde, nakliyat şeklinin değişmesi, geçici kabul veya geçici çıkış rejiminden yararlandırılarak az veya çok bir işçilik görececek eşyaya uygulanacak işlemler açıklanmaktadır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşlarının Yeni Düzeni

20 Mayıs 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 60 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile, 450 sayılı Kanun'a tabi olarak kurulan ve çalışan devletin iktisadi kuruluşları, yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuşlardır. 60 sayılı Kanun Hükümünde Kararname, 7 kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısımda kararnamenin kapsam ve amacı açıklanmakta ve buna göre devletin iktisadi kuruluşları iki ana gruba ayrılmaktadır. İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) diye belirlenen bu iki ana

grupla ilişkili müessese, bağlı ortaklık, iştirak ve işletmeler kararnamede tarif edilmiş, ayrıca bağlı oldukları bakanlıklar açıklanmıştır.

İDT, sermayesinin tamamı devlete ait olan ve iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu iktisadi teşekkülleri olarak tanımlanmışlardır. KİK ise, sermayesinin tamamı devlete ait olan ve tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan kamu iktisadi teşekkülleridir.

Kararnameye göre; «Müessese», sermayesinin tamamı İDT veya KİK'e ait olup ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğuna; «Bağlı Ortaklık», anonim şirketlere; «İştirak», İDT veya KİK'lerin veya bağlı ortaklıklarının sermayelerinin en az % 26, en çok % 50'sine sahip oldukları anonim şirket hisselerine denilmektedir. «İşletme» ise, müessese ve bağlı ortaklıkların mal ve hizmet üreten birimleridir.

Kanun Hükmünde Kararname'nin İDT ve KİK gruplarında toplanan kuruluşların esas farklılığı; İDT'lerin kârlılık ilkesine, KİK'lerin ise kamu hizmetlerinde ekonomik ve sosyal gereklere uygun çalışmalarınıdır. Buna göre İDT'lerin ürettikleri mal ve hizmet fiyatlarını tespitinde genel olarak serbest oldukları, buna karşılık KİK'lerde fiyat tespitinin sosyal faydası artırmak amacı ile tespit edilebileceği açıklanmaktadır.

Müessese ve bağlı ortaklıkların hangi İDT veya KİK'e bağlı oldukları, kararname ekinde açıklanmaktadır. Buna göre Ziraat Bankası İDT sayılmakta ve Maliye Bakanlığı'na bağlanmaktadır. Türkiye Denizcilik Kurumu İDT olarak yeniden kurulmakta, Denizcilik Bankası T.A.O. ile D.B. Deniz Nakliyat T.A.Ş. bu kurumun bağlı ortaklıkları olmaktadır. Türkiye Petrol Kurumu adında kurulacak İDT'ye bağlı ortaklıklar T.P.A.O., Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş., Botaş, Petrol Ofisi ve Ditaş'dır.

Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) ise şu kuruluşlardan oluşmaktadır: Savunma Donatım İşletmeleri, Çay-Kur, Tekel, TCDD, PTT, Devlet Havacılık ve Hava Meydanları İşletmeleri, Tarım İşletmeleri.

Kuruluşların İDT ve KİK diye gruplanmasında, kararnamede daha başka bilgi olmadığı için sebebi anlaşılabilen husus; Liman İşletme ve Gemi Kurtarma Müessesesi'nin İDT olarak, Limanlar İşletme Müessesesi'nin ise KİK olarak Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı bulunmalarıdır. İDT grubundaki Limanlar İşletmesi Türkiye Denizcilik Kurumu'na, KİK grubundaki Limanlar İşletmesi ise Devlet Demiryolları'na bağlanarak; denizcilikle ilgili limanların işletilmesinde ağırlık, halen belli olmayan bir sebeple TCDD'na verilmiştir.

◆ Dünyada hapishaneler bulunduğu, hangimizin içeride, hangimizin dışarıda olduğu önemli değildir.

George Bernard Shaw

◆ Tecrübe okulunda eğitim ücreti yüksektir, ama akılsızlara bir şeyler öğretebilen başka okul da yoktur.

Benjamin Franklin

Türkiye İş Bankası
yurt içi ve yurt dışındaki
her türlü bankacılık
işleriyle
Türk halkına,
Türk ekonomisine
yeni, çağdas hizmetler
vermeye
devam edecektir.

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

**"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Sekerbank 5000 kat büyüdü

30 yılı aşkın tecrübenin dinamik aşaması bu...
Yaşlı ve yorgun değil, tecrübeli ve dinç...
13 Milyar sermayesiyle simgelenen güvenceyi
hak eden bir banka oldu Şekerbank...
30 yılda 5000 kat büyüdü.
İhracatçısına, çiftçisine.

sanayicisine ve bütün tasarruf sahiplerine
şimdi yepyeni bir kucak açtı... Gelin
bir göz atın 1 Milyon çiftçinin toprağını
bağladığı, Türkiye'de her 45 kişiden
birinin ortak olduğu bankaya...
Buyuk Şekerbank'a...

Şekerbank

sermayesi 13 milyar

Yurtta iyi, dünyada iyi.

Çağımızda, her ülkenin bir ayağı
mutlaka yurt dışında olmak zorunda:

Dünyadan sağlanması kaçınılmaz
petrol, teknoloji vb. kaynaklar için
gerekli para, yine dünyaya iş yapılarak
kazanılıyor...

Bu nedenle, Pamukbank, bir yanda
dünyaya açılarak ülkemize para kazandırarak
Türlere destek oluyor; diğler yanda,
dünyadan kaynak sağlanması gereken
kuruluşlarımızın dünyadaki teminatı oluyor:

Gücü ve büyüklüğüyle, dinamızıyla,
dünya bankacılığını bilmesiyle...

Dünyayı kendine hedef seçen Pamukbank'ı
siz de, huzur içinde, kendinize banka seçin.
Kazanın, ülkemizi kazandırın.

PAMUKBANK

İYİ BANKADIR